

A large, leafy tree in a park setting with a construction site in the background. The tree is the central focus, with its branches spreading out. In the background, there are buildings and a construction site with a yellow excavator. The sky is blue and clear.

museo kello 2018

KULTTUURIYMPÄRISTÖ- JA MUSEOUITISIA PIRKANMAALTA

Yhteistyöllä vaalitaan uutta ja vanhaa kulttuuriperintöä

**museo
kello**
2018

Kuluva vuosi on Euroopan kulttuuriperinnön juhlavuosi. Myös suomalainen kulttuuriperintö on osa yhteistä eurooppalaista kulttuuriperintöä ja sitä ylläpitävät lukuisat museot ja yhdistykset, mutta myös yksittäiset kansalaiset viemällä tuttuja tapojamme ja perinteitä eteenpäin sukupolvelta toiselle. Kiinnostus suomalaisiin perinnetapoihin on kasvanut viime vuosien kuluessa. Pirkanmaallakin aktiivisesti toimiva Taivaannaula ry on yhdistys, joka ylläpitää ja elvyttää perinteiseen suomalaiseen kansankulttuuriin liittyntä perimätietoa ja tapoja.

Pirkanmaan maakuntamuseon ja seitsemän Tampereen seutukunnan kunnan välillä on alkanut parivuotinen seutumuseomallin kokeilu, jossa testataan uusia yhteistyökuvioita niin kuntien välillä kuin kuntien sisälläkin eri toimijoiden välillä. Luvassa on ainakin tarinakahvilaita, koulu- ja opistoyhteistyötä sekä näyttelyitä uusiin paikkoihin. Paikallista kulttuuriperintöä tallennetaan ja välitetään näin monin eri tavoin.

Vilppulasta löytyy monia vaiherikkaita talokohtaloita ja osa niistä on ollut merkittävässä osassa vuoden 1918 tapahtumissa. Vilppulassa on ponnisteltu talojen säilyttämisen puolesta sekä sadan vuoden takaisten tapahtumien esille saamiseksi. Suomen Sisällissotamuseoyhdistyksen näyttely on avautunut Vilppulassa Vilpun Vintillä. Myös Hiedanrannassa kunnostetaan vanhaa ja viritetään yhteistyötä eri toimijoiden välillä.

Kulttuurikasvatusyksikkö TAITEn Pop up -museo hankkeessa ääneen pääsivät tavalliset ihmiset, jotka saivat ker-

toa muistonsa jonkin heille tärkeän esineen avulla. Muistot olivat tunteita herättäviä - sekä kyneleet että hymy olivat herkässä näyttelyn tarinoita lukiessa. Kenties lopputuotosta eli pop up -näyttelyä tärkeämpäänkin oli koko se prosessi mihin kuului omien muistojen pohdinta ja niistä toisille kertominen.

Prosessista oli myös kyse tamperelaisten museotoimijoiden Tampere#home-hankkeessa, jossa äänen saivat turvapaikanhakijat. Myös tähän projektiin kuului näyttely, mutta myös yhteisiä hetkiä oman elämän tallennuksen parissa, museokäyntejä, retkiä ja talkoita. Nähdyksi ja kuuluksi tuleminen oli tärkeää.

Viime vuonna vuosisadan museoksi valittu Museokeskus Vapriikki jatkoi voittokulkuaan tänä vuonna saamalla kunniamaininnan Euroopan vuoden museo kilpailussa. Kunniamaininnan perusteena oli eri museoiden onnistunut toiminta yhteistyössä saman katon alla. Vapriikki on tunnettu laadukkaista ja kansainvälisestikin kiinnostavista näyttelyistään. Näyttelyt ovat kuitenkin vain yksi ja usein se näkyvin osa museon toimintaa. Museotyö on prosessi johon kuuluu kulttuuriperintöön kuuluvien ilmiöiden tunnistaminen ja tallentaminen sekä tiedon välittäminen niistä eteenpäin. Tässä prosessissa tärkeänä apuna ovat henkilöt ja tahot, jotka ylläpitävät ilmiöitä. Ilman yhteistyötä ja elävää yhteyttä yleisöön moni asia jäisi huomaamatta ja tallentamatta.

MAAKUNTAMUSEOTUTKIJA ANU SALMELA

SISÄLLYS

- 2** Yhteistyöllä vaalitaan uutta ja vanhaa kulttuuriperintöä
Anu Salmela
- 4** Uusia avauksia seutukunnalliselle yhteistyölle
Tuija Visuri
- 8** Kaupunkilaisten oma museo
Aino Mäntyvaara
- 11** Historiallinen Jukola-talo kunnostetaan vanhaa arvostaen
Marianna Laiho ja Leena Karppi
- 15** Suomalaisen perinnekulttuurin ja henkisen perinteen asialla
Anssi Alhonen ja John Björkman
- 18** Adoptoi monumentti -toiminnan maailmanvalloitus
Kreetta Lesell ja Miinu Mäkelä
- 21** Yhteisöllistä dokumentointia ja asiakastyötä @Tampere#Home? -hankkeessa
Teemu Ahola
- 24** Rahoituskuvioita ja yhteistyötä Valkeakoskella: Erään arkeologisen tutkimuksen toteutus
Ulla Moilanen
- 27** Hevosten uudelleen hautaaminen Pispalassa vuonna 1896
Ulla Moilanen
- 30** ITE Pirkanmaalla
Minna Haveri
- 33** Perinteitä, kotiseuturakkautta ja yhteistyötä Vilppulassa
Mirja Laine ja Maiju Kurppa
- 37** Muistomerkkien jäljillä
Anu Salmela

JULKAISIJA:
Tampereen museot
– Pirkanmaan maakuntamuseo
pirkanmaan.maakuntamuseo@tampere.fi

VASTAAVA TOIMITTAJA:
Tuija-Liisa Soininen

TOIMITTAJA:
Anu Salmela

GRAAFINEN SUUNNITTELU JA TAITTO:
Tuija Rikala, Heidi Järvinen

PAINOPAIKKA:
Arkmedia Oy

PAINOS:
700 kpl

KANSIKUVA:
Työmaa tammen katveessa
Kuva: Saana Säilynoja,
Vapriikin kuva-arkisto

TAKAKANSI:
Mölsän kivitolpat
Kuva: Saana Säilynoja,
Vapriikin kuva-arkisto

Uusia avauksia seutukunnalliselle yhteistyölle

Tuija Visuri

Kirjoittaja työskentelee seutumuseotutkijana Pirkanmaan maakuntamuseossa.

Tampereen seutukunnassa on käynnistynyt Pirkanmaan maakuntamuseon ja Tampereen seutukunnan seitsemän kunnan yhteistyöhanke, Seutumuseomallin kokeiluperiodi (2017–2019). Pilotihankkeen tavoitteena on tuoda kuntien paikallismuseotoimintaan jatkuvuutta ja lisää museoammattilisuutta sekä edistää eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja kuntalaisten mahdollisuuksia osallistua kotiseutunsa kulttuuriperintötoimintaan.

Pirkanmaan maakuntamuseon koordinoimassa hankkeessa ovat mukana Tampereen seutukunnasta Hämeenkyrö, Kangasala, Lempäälä, Nokia, Pirkkala, Pälkäne ja Ylöjärvi. Hanke käynnistyi lokakuussa 2017, kun opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi hankkeelle rahoituksen. Kunnat osallistuvat rahoitukseen omavastuuosuudella. Seutumuseomallin kokeilu jatkuu lokakuuhun 2019 asti. Kaksivuotisessa hankkeessa seutumuseotyön osuus on arvioitu jokaiselle kunnalle kolmen kuukauden pituiseksi. Tähän sisältyy myös kuntien välistä yhteistä suunnittelua ja työskentelyä.

Seutumuseomallin kokeiluperiodin

Alkukesän idylliä Reipin tilalla Pirkkalassa.

Tuija Visuri/Pirkanmaan maaseutumuseo

tavoitteina on kehittää seudullista toimintamallia, luoda kuntarajat ylittävää yhteistyötä museo- ja kulttuuripalveluiden tuottamiseksi sekä lisätä resursseja ja osaamista kuntien kulttuuriperintö- ja paikallismuseotoimintaan. Kokeilun aikana tutkitaan, millaiset toimintatavat sopivat erityisesti seudullisen yhteistyön avulla toteutettaviksi ja mitä kulttuuriperinnön teemoja ja työmuotoja

voidaan tuottaa yhteisellä resurssilla. Tavoitteena on myös edistää osallisuutta ja osallistumista kulttuuriin.

Seutumuseomallin kokeilua edelsi Seutukuntamuseoselvitys (2016), jossa Pirkanmaan maakuntamuseo selvitti Tampereen seutukunnan alueelta yhdeksältä kunnalta halukkuutta osallistua yhteiseen kokeilujaksoon. Samalla kartoitettiin mahdollisen pilotihankkeen

Seutumuseomallin kokeiluperiodin yhteistyöryhmä tutustui toukokuussa Kuokkalan museoraittiin Lempäälässä ja Reipin museoon Pirkkalassa. Tutustumisretkelle osallistui myös muita kuntien museotoiminnassa mukana olevia työntekijöitä.

työmuotoja. Hankerahoituksen varmistuttua maakuntamuseo rekrytoi seutumuseotutkijan, jolta edellytettiin monipuolista kokemusta museotyöstä sekä hyviä yhteistyö- ja organisointitaitoja. Seutumuseotutkijan ohjaajina toimivat yksikönpäällikkö ja maakuntamuseotutkija.

Paikallista ja seutukunnallista yhteistyötä

Seutumuseomallin kokeiluperiodin sisällöistä neuvotellaan kuntien ja maakuntamuseon edustajista muodostetussa, säännöllisesti kokoontuvassa yhteistyöryhmässä. Kuntien edustajat tulevat käytännössä kuntien kulttuuripalveluista, jotka vastaavat monessa kunnassa myös paikallismuseoista. Yhteistyöryhmän tapaamisista on muodostunut tärkeä paikka ideoida yhdessä, jakaa kokemuksia sekä tunnistaa paikallismuseoiden erityispiirteitä ja vahvuuksia. Peilauspintaa paikallismuseotoimintaan kuntien edustajat saavat myös kesäkaudella toteutettavilta vierailuilta hankkeeseen osallistuvien kuntien paikallismuseoissa.

Kuntien kulttuuripalvelut sekä paikallismuseotoimijat ovat seutumuseotutkijalle

tärkeitä paikallistuntemuksen välittäjiä. Paikallismuseoiden kokoelma- ja yleistyötä tekevillä kotiseutuyhdistyksillä ja -seuroilla sekä kesä- ja projektityöntekijöillä on yleensä myös hyvä käsitys siitä, mitkä ovat paikallismuseon ajankohtaiset tarpeet ja miten museotoimintaa kannattaa kehittää jatkossa. Muita keskeisiä yhteistyökumppaneita hankkeessa ovat koulut sekä kansalais- ja työväenopistot. Lisäksi haetaan yhteistyötä esimerkiksi päiväkotien, palvelukotien ja teatteri- ja taidekentän toimijoiden kanssa sekä pyritään tunnistamaan uusia yhteistyökumppaneita.

Seutumuseomallin kokeilun ideana on kanavoida kuntiin myös entistä vahvemmin Pirkanmaan maakuntamuseon ja Tampereen kaupungin muiden museoiden osaamista ja asiantuntemusta. Tiiviimpi yhteistyö kuntien kanssa voi antaa myös maakuntamuseolle uusia työkaluja tukea paikallismuseoita ja hoitaa kulttuuriperintöä.

Kuntien toiveissa yhteistyö ja mahdollisuudet erikoistua

Ennen hankkeen käynnistymistä Pirkanmaan maakuntamuseo lähetti kunnille

ja yhdistyksille kyselyn paikallisen museotoiminnan tämänhetkisistä tarpeista ja toiveista. Vastausten pohjalta tehtiin alustava työsuunnitelma, jota päivitetään hankkeen edetessä. Kunnissa toivotaan seudullista yhteistyötä, mutta niissä on myös halua erikoistua ja profiloitua.

Paikallismuseoiden kokoelmatyön osalta hankkeen aikana selvitetään yhdessä paikallismuseoiden työntekijöiden ja vapaaehtoisten kanssa, olisiko museo-kokoelmista mahdollista perustaa seutukokoelma, josta esineitä voisi lainata yli kuntarajojen näyttelyihin tai pedagogiseen toimintaan. Kunnat toivovat myös kokoelmatyöhön seudullista yhteistyötä ja mahdollisuuksia profiloitua. Näyttelytoiminnan osalta Seutumuseomallin kokeiluperiodin aikana tutkitaan muun muassa mahdollisuuksia toteuttaa näyttelyitä kuntien välisenä yhteistyönä tai paikallisella tasolla kuntalaisia osallistavasti esimerkiksi Kulttuurikasvatusyksikkö TAITEn kehittämän pop up -museon menetelmäoppaan avulla.

Kunnat ovat myös halukkaita hyödyntämään entistä enemmän paikallista kulttuuriperintöä matkailun kehittämisessä.

Seutumuseomallin kokeiluperiodin aikana selvitetään edellytyksiä matkailureittien luomiselle. Esimerkiksi seudun arkeologisia kohteita olisi kiinnostavaa koota verkkonäyttelyn tai mobiilireitin muotoon. Kuntien erityispiirteiden tunnistamisen ja vahvistamisen sekä näyttelytoiminnan ja museopedagogiikan kehittämisen kautta kunnat saavat käyttöönsä uusia sisältöjä myös matkailun tarpeisiin.

Kouluyhteistyö ja museopedagogiikan kehittäminen

Myös koulujen entistä parempi huomiointi ja paikallismuseoiden hyödyntäminen kulttuuriperintökasvatuksessa koetaan Seutumuseomallin kokeilussa tärkeäksi. Kangasalla on vireällä uudenlainen yhteistyö paikallismuseotoimijoiden ja koulujen välillä. Seutumuseotutkija ja paikallismuseoiden vapaaehtoiset auttavat kouluja kulttuuriperintöaineistojen kartoittamisessa ja hyödyntämisessä, kun oppilaat ryhtyvät syksyllä valmistelemaan kotiseutuaiheisia tehtäviä koulunsa lähiympäristöstä. Action Track -mobiilisovelluksena toteutettavan kotiseutueitistön ideana on tehdä kotiseutua tutuksi pelillisessä muodossa.

Kokeilun aikana tuotettavien uusien opastuskäsikirjoitusten toivotaan antavan paikallismuseoille paremmat valmiudet kohdata eri-ikäisiä oppilaita sekä nivomaan koulujen museovierailuja tiiviimmin osaksi kouluvuoden opetusta. Kuluneen kevään aikana Ylöjärven Kurussa sijaitsevalla Värikki Stoolin tuvalla testattiin uutta opastuskäsikirjoitusta, jota voidaan käyttää opastuksen runkona erityisesti yläkouluikäisten museovierailujen yhteydessä mutta joka on sovitettavissa myös nuorempien oppilaiden museo-opastuksiin.

Lisäksi suunnitelmissa on koota paikall-

Anu Salmela/Pirkanmaan maaseutumuseo

Luopioisten museoiden Johanna Järvinen (vas.), Pälkäne-Seuran Anna-Mari Henriksson-Helmikkala, Pälkäneen kulttuurisuunnittelija Marketta Vaismaa ja seutumuseotutkija Tuija Visuri kokoontuivat yhteiskuvaan kuntakohtaisen neuvottelun jälkeen.

Tuija Visuri/Pirkanmaan maaseutumuseo

Kangasalan paikallismuseotoimijat kokoontuivat keväällä keskustelemaan Kangasalan Kulttuuri- ja hyvinvointitori -tapahtumaan osallistumisesta ja suunnittelemaan yhteistyötä koulujen kanssa. Kuvassa Sahalahti-Seuran Kari Elkelä, Kangasala-Seuran Anneli Jaatinen, Kuhmalahden kotiseutuyhdistyksen Arja Marttala sekä Kangasalan Karjalaseuran Sirkka Vesterinen ja Liisa Teittinen.

lismuseoiden käyttökokoelmista perinnetai muistelupaketteja sekä kehittää museoiden elämyksellisyyttä draamaopastusten muodossa. Kuntien käyttöön kootaan myös ideapankkia museoalan verkkoaineistoista sekä vuosikelloa paikallisista ja valtakunnallisista tapahtumista ja teemoista.

Toimintamalleja kuntien käyttöön

Seutumuseotyön ideana on kokeilla kunnissa erilaisia toimintatapoja sekä kehittää helposti toistettavia toimintamalleja kuntien käyttöön. Syksyllä toteutetaan yhteistyössä Pirkan opiston, Nokian kaupungin kulttuuripalveluiden, Nokia-Seuran ja Nokian Uutisten kanssa Tarinakahvila-kokouksia eri puolilla Nokiana. Kimmokkeen Kulttuuriperinnön eurooppalaisesta teemavuodesta saaneessa Tarinakahvilassa kuullaan ja jaetaan tarinoita nokia-laisista paikoista ja samalla tallennetaan nokia-laista aineetonta kulttuuriperintöä

Tuija Visuri/Pirkanmaan maaseutumuseo

Kuokkalan koululla Lempäälässä muisteltiin kauppias Aleksanteri Eskolaa ja hänen kauppaansa, joka on nykyisin osa viehättävää Kuokkalan museoraittia. Tilaisuuden järjestivät Lempäälä-Seura, Lempäälän kulttuuripalvelut ja Pirkanmaan maakuntamuseo.

Nokian kaupungin kokoelmat

Nokian Taivalkunnassa sijaitseva Alastalon kartano on yksi Tarinakahvilan kokoontumispaikoista tulevana syksynä Nokialla.

Nokian kaupungin kokoelmiin. Tarinakahvilan toimintamallin toivotaan saavan jatkoa sekä laajenevan muihin kuntiin.

Lempäälässä saatiin jo keväällä hyviä kokemuksia Lempäälä-Seuran, Lempäälän kulttuuripalveluiden ja Pirkanmaan maakuntamuseon järjestämästä Kun minä Eskolan kaupassa kävin- tarinat talteen-tarinaillasta. Kuokkalan koulun ruokala täyttyi muistelijoina ja kuulijoina, ja kaikki tarinat saatiin tallennettua Ritva Mäkelän työstimää Aleksanteri Eskolan elämäkertaa varten.

Seutumuseomalli voisi jatkuessaan tuoda kuntien paikallismuseotoimintaan ja kulttuuriperintötyöhön suunnitelmallisuutta ja jatkuvuutta. Kuntien kokemuksia seudullisen yhteistyömallin toimivuudesta kartoitetaan hankkeen aikana väli- ja loppuvaiheen palautekyselyillä, ja hankkeen päätyttyä julkaistaan loppuraportti.

Kaupunkilaisten oma museo

Aino Mäntyvaara

Kirjoittaja työskentelee Pop up -museotoiminnan kehittämishankkeen koordinaattorina Kulttuurikasvatusyksikkö TAITEssä.

Asukaslähtöisissä pop up -museoissa kaupunkilaiset tuovat esiin heille merkityksellistä kulttuuriperintöä. Kuluneen kevään aikana neljän kaupunginosan ikäihmiset ovat kokoontuneet jakamaan henkilökohtaisiin esineisiin ja valokuviiin liittyviä muistoja toisilleen, minkä jälkeen sekä esineet että tarinat on koottu alueelliseksi näyttelyiksi. Työskentely on tuottanut yhteisöllisen esine- ja kuvälähtöisen menetelmän, jossa käyttökokoelma ja kuva-arkiston paikkasidonnaiset kuvat toimivat muistelun ja kulttuuriperintöön liittyvän tarinankerroksen innoittajina.

Kulttuurikasvatusyksikkö TAITEn koordinoima Pop up -museotoiminnan kehittämishanke on toteutunut tammi-kesäkuussa 2018 Hervannassa, Lielahdessa, Multisillassa ja Teiskossa. Pop up -museokokonaisuus on rakentunut sekä yhteisöllisistä tapaamisista että näyttelyistä, joissa paikallisten ikäihmisten esineet ja kuvat sekä niihin liittyvät muistot pääsevät esiin. Näyttelyissä yhdistyvät alueelliset erityispiirteet ja muistot koko elämän varrelta lapsuudesta aikuisuuteen, joten jokainen näyttelykokonaisuus on tekijöidensä näköinen. Hankkeen tavoitteena on ollut kehittää alueellista museo-

Niemen tehtaalla Lielahdessa oli ruotsalainen insinööri Rolf Boedecker (ylärivissä keskellä), joka piti 13–15-vuotiaille nuorille lennokkikerhoa vuonna 1945. Parin vuoden jälkeen lennokit vaihtuivat kanootteihin. Näiltä ajoilta on kanootti, jolla on melottu 72 vuotta joka vuosi.

työtä ydinkeskustan ulkopuolella ja lisätä kaupunkilaisten osallisuutta sisältöjen tuottamiseen. Yhteisöllisen toiminnan tavoitteena on ollut myös ennaltaehkäistä yksinäisyyden tunteita ja kannustaa omaehtoiseen toimintaan jatkossa.

Näyttelyiden tekijät ovat syntyneet 1920–50-lukujen aikana ja vanhin osanottaja on 92-vuotias. Esineistöä ja tarinoita on kertynyt 1800-luvulta aina 2010-luvulle asti omasta sekä sukulaisten elämästä. Muistot liittyvät muun muassa lapsuuden leikkeihin, työntekoon, harrastuksiin ja elämän merkittäviin hetkiin. Menneiden vuosikymmenten tavat ja ajankuva näkyvät pop up -museoihin nostetuissa työkaluissa, keräilykohteissa, lahjoissa ja monenlaisissa käsitoissa.

Pop up -museoihin tuoduissa valokuvissa on nähty ainutlaatuista alueiden historiaa kotialbumien kätköistä, kuten monen vuoden kanootinrakennusprojektit, bussikuski-isän onnikat ja tehtaan työntekijöitä. Alueelliset erot tulevat esiin muun muassa asuinalueiden iän kautta. Osa asukkaista on asunut alueella koko ikänsä ja muuttanut puolensadan metrin päähän lapsuudenkodistaan. Toisille alueille asukkaat ovat saattaneet muuttaa vasta muutama vuosi sitten.

Käyttökokoelma muistelun virittäjänä

Hankkeen yhteistyötahoina Tampereen kaupungin kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluista toimivat Museokeskus Vapriikki, kokoelmakeskus, Vapriikin kuva-arkisto ja

Pirkanmaan maakuntamuseo. Yhteistyötä tehdään lisäksi Kulttuurikasvatusyksikkö TAITEn luotsitoiminnan kanssa ja rahoittajana toimii Museovirasto, joka myönsi hankkeelle museoiden innovatiivisten hankkeiden avustusta vuonna 2017.

Kuva-arkiston kuvat ja kokoelmakeskuksesta lainattu käyttökokoelmakooste ovat toimineet muistelun virittäjinä yhteisöllisten tapaamisten ensimmäisillä kerroilla. Arkiston valokuvissa on nähtävillä alueiden merkittävät muutokset vuosikymmenten aikana ja jaetut sukupolvikokemukset esimerkiksi 1950-luvun ensimmäisestä parranajokoneesta sekä esiliinasta ovat synnyttäneet vilkasta keskustelua käyttökokoelman äärellä. Käyttökokoelman arkiset ja tänä päivänäkin käytössä olevat esineet kuten emalimuki ja tulitikkuauskat vanhoine etiketteineen liittyivät monen muistoihin: emalimuki mustikkametsässä, tulitikkuauskien etiketit keräilykohteena ja askien laittaminen tuplaikkunoiden väliin kosteuden poistajiksi.

Tarina ja muisto ovat tärkeimmät

Hankkeen yhtenä tavoitteena on avartaa perinteistä käsitystä museosta ja museonäyttelystä. Ajatukset siitä, että museoesineen täytyy olla hyvin vanha, täysin uniikki tai rahallisesti arvokas pysyvät sitkeästi voimassa. Muistelua viriteltäessä olennainen viesti oli, että kaikki esineet ovat yhtä arvokkaita ja tarina sekä muisto ovat tärkeimpiä. Lisäksi pop up -hengen mukaisesti näyttelyt ovat hetkellisiä ja virallisen museon seinien ulkopuolella.

Tästä huolimatta esineitä kohdellaan museoesineiden tavoin: ne sijoitetaan vitriineihin turvaan uteliaiden käsien ulottumattomiin ja niille järjestetään kaikille avoin näyttelytila.

Tilanteissa, joissa alkuperäistä esinettä ei ole voitu asettaa näytteille sen haurauden tai suuren koon tähden, on esine valokuvattu ja tuotu kuva näyttelyyn. Esimerkkejä tällaisista esineistä ovat busikuski-isän ajopenkki ja Ruotsiin lähetetyn sotalapsen tunnustuslappu. Jokaisella alueella esineet kuvattiin ministudion avulla. Kuvaus toimi myös viitteenä museotyöstä, jossa esineet kuvataan kokoelmiin luetteloitavaksi. Lisäksi jos tarinan esinettä ei ollut enää tallessa, voitiin käyttökokoelmasta tai kuva-arkistosta tuoda vastaava esine tai valokuva näyttelyyn; kuten leikeissä ollut nappipurkki ja 1950-luvulla ostettu ensimmäinen televisio. Hankkeen puitteissa on ollut myös mahdollisuus tallentaa esineitä ja valokuvia kuva-arkiston kokoelmiin tai käyttökokoelmaan.

Saana Säilynoja

Saana Säilynoja

Sarvis Oy:n valmistama leikkiauto on saatu joululahjaksi vuonna 1953. Kilpa-auto liikkuu vieterillä ja on tyypiltään Formula 3. Auton omistaja on innokas moottoriurheilun seuraaja ja Tampereen kilpa-ajot olivat tuttua ajanvietettä.

Museopedagoginen menetelmä jatkokäyttöön

Yhteistyö alueellisten toimijoiden, kuten hyvinvointikeskusten, palvelukeskusten ja korttelikerhojen kanssa on ollut merkittävässä roolissa hankkeen toteutumisen kannalta. Yhteistyö on kattanut sekä kiinnostuneiden ikäihmisten kutsumista projektiin mukaan, mahdollisuuden tilojen käyttöön tapaamisissa ja mukanaolon yhteisissä tapahtumissa näyttelyiden avaisten muodossa.

Alueellisen Pop up -museotoiminnan kehittämishankkeen aikana rakentunut esine- ja museopedagoginen menetelmä tullaan jakamaan sähköisen menetelmäpaketin muodossa muun muassa kulttuurisen vanhustyön verkoston kautta. Pakettia voivat jatkossa hyödyntää kaikki pop up-museotoiminnasta kiinnostuneet.

< Nukke on lahja noin vuodelta 1947. Pieni tyttö oli sairastunut tulirokkoon ja sanoi äidilleen: jos saisin vauvanuken, niin varmasti paranisin. Äiti teki paperivartaloisen nukken ja sen vaatteet itse alusta loppuun. Nukke sai nimen Tuire-Tellervo ja tytön toipuminen alkoi.

Historiallinen Jukola-talo kunnostetaan vanhaa arvostaen

Marianna Laiho ja Leena Karppi

Marianna Laiho työskentelee Sorvaamo-hankkeen tiedottajana ja Leena Karppi Väli-aikaisen Hiedanrannan viestintäasiantuntijana.

Tämän vuoden alussa käynnistynyt Sorvaamo-kunnostushanke tarjoaa työkokeiluun työttömille ja kotoutujille. Korjausrakentamista opetetaan paljon kiinnostusta herättäneellä Hiedanrannan alueella. Tampereen kaupunki osti entisen sellutehdasalueen vuonna 2014. Aiemmin suljettua aluetta on nyt avattu kaupunkilaisten ja yritysten käyttöön.

– Sorvaamo-hanke antaa 30 työttömälle mahdollisuuden työkokeiluun tai korjausrakentamisen täydennyskoulutukseen. Sen lisäksi räätälöidään oppimista viidelle kotoutujalle, hankkeen projektipäällikkö Irma Rantonen sanoo.

Hiedanranta tarjoaa hankkeelle oivallisen ympäristön. Siellä toimii nykyisin monia pieniä kulttuurialan toimijoita ja opiskelijoita eri oppilaitoksista.

– Se tietää paljon pohinää, Rantonen iloitsee.

Tällä hetkellä Hiedanrannassa kaikki on vielä väliaikaista, sillä tulevaisuuden kaupunginosasta laaditaan vasta yleisuunnitelmaa. Ensimmäiset asemakaavat valmistuvat ensi vuonna.

– Valmiita toimintamalleja väliaikaiskäytöstä ei ole, mutta uutta luodaan yhteistyöllä, Rantonen jatkaa.

Ammattitaitoa korjausrakentamiseen

Sorvaamo-hankkeessa jokaiselle osallistujalle tehdään juuri hänen tarpeidensa

mukainen työsuunnitelma. Suoranaista ammattinimikettä ei voi kuitenkaan saada.

– Opiskelijat saavat kuitenkin valmiuksia korjausrakentajan ammattiin, Irma Rantonen tähdentää.

Oppijalla on myös mahdollisuus koota portfolio työnäytteistään myöhempää työnhakua ja jatko-opintoja varten. Ja mikä parasta: häntä autetaan etsimään mahdollisuuksia lisäkoulutukseen tai työelämään.

Työkokeilupaikkana on Hiedanrannan kaunis, mutta huonokuntoinen Jukola-talo. Työkokeilijat oppivat purkamaan ja uusi-

Jukola-talon ikkunat ja julkisivut kunnostetaan ja maalataan lähiaikoina.

Saana Säilynoja, Vapriikin kuva-arkisto

maan puurakennuksia säilyttävän korjausrakentamisen periaatteiden mukaisesti. Se tarkoittaa rakennuksen iän, vaurioiden, materiaalien ja aikaisemmin tehtyjen korjausten huomioimista.

Säilyttävä korjausrakentaminen pidentää rakennuksen ikää.

– Se säästää myös materiaaleja ja pienentää rakentamisen hiilijalanjälkeä, kun vanhaa ei heitetä automaattisesti pois, Rantonen sanoo.

– Rakennusta mietitään kokonaisuutena.

Jukola monessa käytössä

Säilyttävässä korjausrakentamisessa myös rakennuksen alkuperäinen henki pyritään säilyttämään, vaikka rakennus tulisi uudelleen käyttöön.

Jukola on alun perin rakennettu Hiedanrannan kartanon palvelusväelle, tiettävästi vuonna 1890. Myöhemmin rakennusta on käytetty tehtaan konttorina, virkailijoiden perheasuntona ja vii-meiseksi toimistona.

Historiallisesti arvokas talo on merkit-

ty säilytettäväksi vuonna 2017 valmistuneessa alueen inventoinnissa. Se on kiinteä osa Lielahden kartanon miljöötä.

– Nykyisen nimensä rakennus sai 1970-luvulla. Silloin siellä työskenteli seitsemän miesinsinööriä ja yksi nainen: seitsemän veljestä ja Venla, Rantonen kertoo.

Tehtaan toiminta päättyi vuonna 2008. Siitä lähtien Jukola on ollut tyhjiään ja kylmänä, mikä on vaurioittanut rakennusta. Nyt Jukola on tarkoitus kunnostaa kokous- ja ryhmätyötiloiksi ja infopisteeksi. Näillä

Jukola-talon väliovissa ja kuistin ikkunoissa toistuu sama ikkunajako.

Irma Rantonen

Kartanon piha on upea paikka monille tapahtumille.

Saana Säilynoja, Vapriikin kuva-arkisto

Irma Rantonen

Kaunis kevätpäivä sai ikkunankorjajatkin siirtymään ulos. Kuvassa Tarja Lahtinen ja taustalla Ritva Ruponen.

Yhteistyössä voimaa

Sorvaamo-hankkeen työkoetilupaikkoja luodaan eri tahojen yhteistyöllä. Mukana on Tampereen kaupungin työllisyysneuvoston, kiinteistöpuolen ja Hiedanrannan toimijoita sekä Pirkanmaan TE-toimisto. Lisäksi hankkeen piirissä on pirkanmaalaisia oppilaitoksia, yrityksiä, Rakennuskulttuurikeskus Piiru ja Pirkanmaan maakuntamuseo. *Hankkeen toteuttaa Ekokumppanit (www.ekokumppanit.fi).*

Suomalaisen perinnekulttuurin ja henkisen perinteen asialla

Taivaannaula ry:n väki vietti yhdistyksen 10-vuotisjuhlia Tampereen Telakalla syyskuussa 2017. Juhlapuheissa korostui tuolloin se, että Taivaannaulan tie on ollut täynnä oppimista. Vuodesta 2007 jatkunut perehtyminen suomalaiseen luonnonuskoon on tuonut mukanaan ymmärryksen, että suomalaisten henkiset perinteet ovat erottamaton osa muuta kulttuuria, niin aineellista kuin aineetonta. Näin yhdistyksen toiminnan keskiöön on vuosien mittaan noussut perinnekulttuurin, ennen kaikkea pitkät juuret omaavan aineettoman kulttuuriperinnön säilyttäminen. Aikanaan ehkä lähinnä uushenkisenä nähty yhdistys on liukunut lähemmäs kotiseutuliikkeen

Anssi Alhonen ja John Björkman

Anssi Alhonen on yhdistyksen perustajajäsen ja pitkäaikainen aktiivi ja John Björkman on yhdistyksen Varsinais-Suomen paikallisvastaava sekä kulttuuriperintöalan ammattilainen.

Pieni mutta virkeä Taivaannaula ry on edistänyt kansanperinteen asiaa jo yli kymmenen vuoden ajan. Uudenlaisen aseman kansalaisjärjestön kentällä omaksunut yhdistys määrittelee itsensä suomalaisen perinnekulttuurin ja henkisen perinteen puolestapuhujaksi, säilyttäjäksi ja elvyttäjäksi.

ja erilaisten perinnejärjestöjen toimintaa ja arvoja ja siten omaksunut uudenlaisen aseman kansalaisjärjestöjen kentällä.

Lavea ja akateeminen määritelmä voi olla, että Taivaannaulan toiminta vaalii esiteollisen yhteiskunnan kansanomaisia ja pitkäikäisiä perinteitä; tapoja jotka isovanhempamme tai isoisovanhempamme ovat vielä tunteneet, mutta jotka viimeisten vuosikymmenten kiihtyvän modernisoinnin kynsissä ovat vaarassa unohtua. Kyse voi olla niin kansanuskon maailmankuvasta, ajanlaskennasta kuin esimerkiksi viljelyn, eränkäynnin, laulannan, leipomisen tai rakentamisen tapakulttuurista ja henkisistä merkityksistä.

Melontaa haapiolla erämaajärvellä Etelä-Virossa Taivaannaulan ja Maavalla Kodan kesäleirillä.

Mirka Alhonen

Hiedanrannan möljä eli laituri toimii edelleen venelaiturina. Möljän pohjoisreunalla on Kelluva puutarha, jossa harjoitetaan kaupunkiviljelyä. Kesän aikana laarit täyttyvät kasveista.

Saana Säilynoja, Vapriikin kuva-arkisto

näkymin valmista tulee syksyllä 2019.

– Säilyttävän korjausrakentamisen kohteena ei tarvitse olla välttämättä vanha rakennus. Korjaustapa soveltuu kaikenikäisiin rakennuksiin, Rantonen muistuttaa.

25 000 asukkaan ja 10 000 työpaikan kaupunginosa

– Ei vain Jukola-talon vuoksi, vaan muutenkin Hiedanranta on mitä parhain työkoetilupaikka Sorvaamo-hankkeelle, Rantonen iloitsee.

Synergiaa tulee alueen muilta kulttuuriperintötoimijoilta. Rantonen mainitsee esimerkiksi ARC-hankkeen, joka tarjoaa

yhteisöllistä toimintaa kaupunkiviljelyn ja kulttuuritapahtumien puitteissa.

Sorvaamo-hanke tekee tiivistä yhteistyötä myös eri oppilaitosten kanssa. Muun muassa Tredu kouluttaa Hiedanrannan aidossa oppimisympäristössä kiinteistöhoitajia.

Kaupunki suunnittelee Hiedanrantaan koteja 25 000 asukkaalle ja työpaikkoja 10 000 tekijälle. Visioissa Hiedanranta on maailman ensimmäinen kiertotalouskaupunginosa. Tavoitteena on löytää yritysten, tutkimuslaitosten ja muiden toimijoiden kanssa ratkaisuja, jotta tulevaisuuden Hiedanranta tuottaa enemmän kuin se kuluttaa.

Historia näkyy alueella jatkossakin. Tulevaisuuden kaupunginosan asukkaat voivat virkistäytyä samassa puistossa, jossa Von Nottbeckien suku järjesti hienoja kesäjuhliansa. Tämä Jukola-talon läheisyydessä sijaitseva Lielahden kartanon puisto kunnostetaan lähitulevaisuudessa uuteen loistoonsa.

Uudisrakentaminen alkaa 2020-luvun alussa. Ensimmäisenä asemakaavoitetaan raitiotien reittiä ja Hiedanrannan keskustaa. Osa kaupunginosasta on tarkoitus rakentaa Näsijärven päälle. Yhdessä Lielahden kanssa Hiedanrannasta muodostuu tulevaisuudessa läntisen Tampereen keskus.

Lähestymme kansanperinnettä kokonaisuutena, jossa jokaisella asialla on niin aineellinen kuin henkinen puolensa. Pyrkimys kokonaisvaltaisuuteen heijastuu myös toiminnan tasolle. Olemme järjestäneet niin luentoja saunaan liittyvästä uskomusperinteestä, saunojen rakennustekniikasta ja rakennustavoista, kuin myös järjestäneet savusaunojen korjaustalkoot yhteistyössä Suomen Saunakulttuuri ry:n kanssa. Saunaperinteen elämyksellistä puolta ja tapaperinnettä on vuorostaan ylläpidetty yhdistyksen vuotuisjuhlista.

Yhdistyksen työ liittyy varsin kiinteästi aineettoman kulttuuriperinnön säilyttämiseen. Järjestämme kekriin ja nuutin-

Anssi Alhonen

Laurinpäivän perinteistä viettoa Laurinlähteellä Janakkalassa. Laurinlähde on perimätiedon tuntema pyhä lähde.

Anssi Alhonen

Olli Tassio

Paimentorvien soittoa Rapolanharjulla huhtikuussa 2016.

Anssi Alhonen

Retki kansanperinteen tuntemalle Timin männylle maaliskuussa 2016.

päivän kaltaisia yhteisöllisiä juhlia, joissa jatketaan jo unohtumassa olevaa kansanomaista juhlaperinnettä, johon kuitenkin tuntuu olevan syntymässä uutta kiinnostusta. Paikallisuus ja perinteet koetaan jälleen tärkeinä identiteetille, niin nuorten kuin vanhojen joukossa.

Yhdistys järjestää myös erilaisia retkiä kansanperinteen näkökulmasta kiinnostaviin kohteisiin. Teemme usein kurssimuotoista yhteistyötä perinteenkantajien kanssa, jotta vanhat tavat ja taidot saadaan siirtymään uusille sukupolville. Viime vuosilta esimerkkeinä mm. Ritvalan kylässä järjestetyt sahtikurssit, kanteleensoitokurssi sekä Rakennuskulttuurikeskus Piirun kanssa järjestetyt kurssit rakentamiseen liittyvistä uskomuksista ja perinteistä.

Toiminnassamme on niin paikallisuuden kuin kansainvälisyyden elementtejä. Paikallisia perinteitä jatketaan paikallisosastojen puitteissa. Vuorovuosin Suo-

messä ja Virossa järjestettävä kesäleiri taas kokoaa yhteen osallistujia eri sukukansojen parista. Yhteistyössä virolaisen Maavalla Kodan kanssa järjestettävillä kesäleireillä perehdytään uralilaisten kansojen perinteisiin.

Merkittävässä roolissa toiminnassamme on myös niin kutsuttu Hiisi-hanke eli perimätiedon tuntemien pyhien luonnonpaikkojen tutkiminen sekä niihin liittyvien perinnäistapojen elvyttäminen. Mm. SKS:n Kansanrunousarkistosta, paikallishistoriallisesta kirjallisuudesta sekä vanhoista sanomalehdistä on kerätty tietoja sadoista uhripuista, -lähteistä, -kivistä ja muista pyhistä luonnonpaikoista, jotka yritämme maastokartoittajien avulla paikantaa. Tiedonkeruuseen ja paikkojen maastokartoittamiseen osallistetaan vuosittain kymmeniä vapaaehtoisia. Tämän hankkeen pitkäaikaisena tavoitteena on tuoda paikat ja niihin liittyvät perinteet tutummiksi kai-

kille suomalaisille. Hiisi-hanke, kuten muukin yhdistyksen toiminta, rahoitetaan lähes pelkästään yhdistyksen omien painotuotteiden myynnistä saaduilla varoilla. Taivaannaula saanut pieneksi perinnejärjestöksi varsin huomattavaa näkyvyyttä mediassa. Tämä on osaltaan seurausta Taivaannaulan onnistuneesta viestintästrategiasta: yhdistyksen kansanuskoa ja kansanperinnettä kuvailevat tietois-kut tavoittavat pelkästään Facebookissa kymmeniätuhansia suomalaisia joka viikko. Yhdistelmä perinteikästä tietoa ja moderneja viestintäkanavia on omalla tavallaan paradoksaalinen, mutta toisaalta ajallemme ominainen ja hyvin tehokas. Suomessa on ehkä taipumuksena aliarvioida oman kulttuuriperintömme kiinnostavuutta. Kuka olisikaan uskonut, että Kustaa Viikunan Vuotuisen ajantiedon referointi herättää valtaisaan kiinnostusta 2010-luvun sosiaalisessa mediassa.

Adoptoi monumentti -toiminnan maailmanvalloitus

Kreetta Lesell ja Miinu Mäkelä

Kirjoittajat vastaavat Pirkanmaan maakuntamuseon adoptoi monumentti toiminnasta, Kreetta Lesell arkeologisten kohteiden osalta ja Miinu Mäkelä rakennusten osalta.

Adoptoi monumentti -toiminnassa eletään kasvun vuosia. Pirkanmaalla on toiminnan piiriin saatu uusia kohteita tasaista tahtia, ja samalla kulttuuriympäristökohteiden adoptointi on levinnyt Suomessa uusille alueille. Työ kiinnostaa myös kansainvälisillä areenoilla.

Adoptiotoiminta leviää

Pirkanmaan maakuntamuseo on ilolla esitellyt Adoptoi monumentti -toimintaa lukuisissa seminaareissa ja tapahtumissa niin Pirkanmaalla, Suomessa kuin eri puolilla Eurooppaakin. Asian esillä pitämistä ovat tukeneet työn saamat palkinnot ja huomioiminen erilaisissa julkaisuissa. Kansainvälisesti näkyvyyttä on tuonut erityisesti vuonna 2016 saatu Europa Nostran Grand Prix-palkinto.

Suomessa kiinnostus on johtanut adoptiotyön käynnistymiseen Pirkanmaan ulkopuolella. Aktiivisina toimijoina ovat olleet kulttuuriympäristön suojelutyötä tekevät museot, joiden työkalupakkiin adoptiotoiminta tuo uuden, innostavan ja kansalaisille osallistumismahdollisuuksia tarjoavan välineen.

Nopeimmin mukaan adoptiotoimintaan ehti Keski-Suomen museo, jossa adoptoi-

Miikka Kumpulainen/Keski-Suomen museo

Keski-Suomen museon adoptointikohde on Konginkankaan Löyhkälä. Tuhoutuneesta asuinrakennuksesta kertoo pystyyn jäänyt uuni.

tiin ensimmäinen muinaisjäänös vuonna 2016. Tämä Löyhkälän torpan, sittemmin Koiviston tilan, jäänös sijaitsee Konginkankaalla, Äänekoskella. Tilan rakenteista on säilynyt päärakennuksen ja karjasuojan luonnonkivistä ladotut kivijalat sekä talon lohkokivisen uunin raunio. Viereisessä luonnon notkelmassa on lisäksi kaivon jäänteet.

Adoptoituja kohteita on tämän jälkeen

syntynyt myös Vantaalle ja Helsinkiin. Vantaalla adoptoitiin syksyllä 2017 Linnaisten Suuri Suokaivos. Kaivos on osa entistä Hämeenkylässä sijaitsevan kaivosalueen viereinen Jupperin kaivosalue olivat aikoinaan Helsingin seudun tärkeimpiä rautamalmin tuottajia. Louhinta alkoi 1769, ja malmia louhittiin muun muassa Fagervikin, Mustion ja Vantaan ruukkien tarpei-

siin. Kaivos lopetti toimintansa vuonna 1860, kun edullisempi ruotsalainen takkirauta valtasi markkinat. Ympäristö on päässyt vuosien saatossa metsittymään, ja aluskasvillisuus on peittänyt kaivoskuopat ja muut rakenteet. Kaivoksen adoptoinut Linnaisten omakotiyhdistys haluaa tehdä alueella hoitotoimia, jotta historia tulisi taas näkyväksi. Omakotiyhdistys on myös kiinnostunut tarjoamaan opastuksia kaivosalueella esimerkiksi koululaisille, jotta tieto kaivoksesta ja alueen paikallishistoriasta lisääntyisi.

Vantaan kaupunginmuseon arkeologi Andreas Koivisto kommentoi Vantaan ensimmäistä monumentin adoptointia tyytyväisenä ja toivoo sen jatkuvan.

– Adoptointia olisi hauska jatkaa Vantaalla. Toivottavasti tämä innostaisi muitakin adoptoimaan kulttuuriympäristökohteita. Aiomme museon kanssa aktiivisesti esitellä adoptiomahdollisuutta eri toimijoille ja toivotaan, että saadaan toimintaa laajennettua täällä Vantaalla.

Helsingissä adoptio-toiminta lanseerattiin keväällä 2018. Adoptoituja kohteita on jo kolme, ja adoptoitaviksi on tarjolla kahdeksan kohdetta, muun muassa asuinalueiden lähimetsien siimeksissä lymyviä ensimmäisen maailmansodan aikaisia linnoitekohteita sekä maagisia pronssikautisia hautaröykkiöitä. Helsingiläiset ovat päässeet myös jo talkoilemaan Paloheinässä sijaitsevalla, omaa adoptoijaa odottelevalla puolustusvarustuksella.

Uusimpana jäsenenä adoptoijayhteisöön on liittymässä Satakunnan museo, jossa on myös käynnistynyt työ ensimmäisten adoptiokohteiden löytämiseksi. Käytännössä Satakunnassakin on jo kokemuksia vastaavasta toiminnasta, koska Satakunnan Museon ystävillä on ollut jo pitkään hoidossaan kaksi muinaisjäänöstä.

Päivi Makkonen/Helsingin kaupungin museo

Helsingin kaupunginmuseon Adoptoi monumentti -toiminta pyörähti käyntiin tiedotustilaisuudella. Kreetta Lesell oli mukana esittelemässä toiminnan juuria ja kokemuksia

Ahmed Ali/Vapriikin kuva-arkisto

Maahanmuuttajat ja turvapaikanhakijat talkoivat Sarsan adoptoidulla muinaisjäänöksellä syksyllä 2017.

Pirkanmaallakaan ei levätä laakereilla

Pirkanmaan maakuntamuseo toimii aktiivisesti kulttuuriperinnön adoptoinnin edistämiseksi. Kansainvälisillä estradeilla toimintaa on yksinomaan vuoden 2017 aikana esitelty Suomenlinnassa järjestetyssä Heritage and Sustainable Development -työpajassa, Potsdamissa järjestetyssä Baltic Sea States Subregional Co-operation-seminaarissa sekä The Best in Heritage konferenssissa Dubrovnikissa. Samalla on ideoitu toiminnan kehittämistä, seuraava askel adoptiotyön saralla saattaa olla julkisten muistomerkkien ottaminen mukaan vapaaehtoisten hoitotyöhön.

Pirkanmaan adoptiokohteiden määrä kasvaa vuosittain useilla kohteilla. Uusiin adoptoituihin kohteisiin lukeutuvat Kangasalan Sarsa sekä Tampereen Osmonpuiston soittolava ja Valkeakosken Rapolan Seppälän kuppikivi. Kangasalan Sarsan alueella sijaitsevilla Pohtiolammella on ollut yhtäjaksoista asutusta yli kahdeksan tuhatta vuotta mukaan lukien kivi- ja pronssikaudet. Suojellulla alueella sijaitsee mm. muinaispolku sekä rekonstruoitu kivikautinen liesi. Adoptoija on Kangasala-seura, joka tekee hoitotyötä yhdessä Huutijärven alueen toimijoiden kanssa. Syksyllä 2017 perinteinen kulttuuriympäristöleiri järjestettiin ensimmäistä kertaa Kangasalla. Leirin hoitokohteina olivat juuri adoptoitu Sarsan muinaisjäänösalue, Parvulan rakennus sekä vanhan hautausmaan muistomerkit. Leirin kanssa samaan aikaan Sarsassa talkoiti myös noin 30 hengen maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden ryhmä. Kulttuuriympäristön hoito tarjoaa mukavia elämyksiä silloinkin, kun yhteinen kieli puuttuu.

Puistokonsertit olivat halpaa koko kansan huvia 1900-luvun alussa. Osmonpuiston soittolava valmistui Tammelan

Milina Mäkelä/Vapriikin kuva-arkisto

Adoptointi alkaa yhteisen sopimuksen allekirjoittamisesta. Osmonpuiston laululavan adoptiosopimus on juuri allekirjoitettu adoptoijien ja Pirkanmaan maakuntamuseon kesken.

Milla Himmerichsen/Vapriikin kuva-arkisto

Talkoot Sääksmäen kuppikivellä, joka on tuorein Pirkanmaalla adoptoitu kohde.

kaupunginosaan 1930. Tuolloin kaupungin puistoja kehitettiin muutenkin viihtyisämmiksi muun muassa julkisia veistoksia ja muistomerkkejä hankkimalla. Osmonpuisto oli tammelalaisille tärkeä kohtaamispaikka, ja soittoillat saattoivat muodostua varsinaisiksi kansankokouksiksi. Tämä perinne saa nyt jatkoa, kun lavan ovat adoptoineet kansanmusiikin ammattilaiset Uulu ja Folk Extreme. Jatkossakin lava on myös muiden esiintyjien käytössä.

Pirkanmaan tuorein ja järjestyksessä 22. adoptoitu kohde on Sääksmäki-seuran hoitoonsa ottama Rapolan Seppälän kuppikivi. Kuppikivet ovat yleensä matalahkoja maakiviä, joihin on tarkoituksella

kaiverrettu pyöreähköpohjaisia kuoppia. Kuppikivet sijaitsevat rautakautisen asutuksen, vanhojen viljelysmaiden ja kalmistojen lähellä. Myöhempi kansanperinne on liittännyt kuppikivet uhritoimituksiin, joissa kiven kuppeihin on saatettu laittaa lahjoja vainajille ja haltijoille sato- ja pyyntionnen turvaamiseksi. Seppälän kuppikivi sijaitsee aivan Sääksmäki-seuran ylläpitämän Sääksmäen kotiseutumuseon vieressä. Kivi saatiin esille kasvillisuuden seasta Adoptoi monumentti-toiminnan kulttuuriympäristöleirillä muutama vuosi sitten. Ympyrä sulkeutuu nyt hienosti, kun sääksmäkeläisten hoitotyö turvaa adoptoidun kuppikiven esilläolon tulevinakin vuosina.

Yhteisöllistä dokumentointia ja asiakastyötä @Tampere#Home? -hankkeessa

Teemu Ahola

Kirjoittaja on Museokeskus Vapriikin kokoelmapäällikkö.

Syksyllä 2016 tamperelaiset museot lähtivät kokeilemaan osallistavaa museotyötä turvapaikanhakijoiden kanssa. Lopputuloksena oli monipuolinen ja onnistunut kokonaisuus, joka tuotti sisältöjä ja merkityksiä kaikille hankkeeseen osallistuneille.

Tampereen museoiden strategisena tavoitteena on löytää uudenlaisia keinoja osallistaa kuntalaisia museotoimintaan ja tarjota erilaisille yhteisöille mahdollisuus toimia kokoelmiensa parissa. Yksi viime vuosina Tampereella ja Pirkanmaalla määräänsä kasvattanut yhteisö on turvapaikanhakijat. Osa turvapaikanhakijoista on paikkakunnalla vain väliaikaisesti, mutta monet löytävät täältä uuden kotinsa. Museolla on oma vahva roolinsa hyvinvoinnin edistämiseksi, syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja kuntalaisten osallistamisessa. Siten museot päättivät toteuttaa turvapaikanhakijoihin kohdistetun hankkeen, jossa tuotetaan innovatiivisesti uudenlaisia osallistavia museo- ja kokoelma-toimintoja uudenlaisen yhteisön kanssa. Museoviraston avustuksen turvin hanke

Saana Säilynoja/Vapriikin kuva-arkisto

”Paperista kiinni – Not just a piece of paper -valokuvanäyttely.”

käynnistettiin elokuussa 2016. Hanke toteutettiin yhteistyössä Tampereen museoiden kokoelmapalveluiden, Tampereen kaupungin kulttuurikasvatustyökeskityksen TAI-TE:n ja Postimuseon kesken. Museoiden yhteistyökumppaneina toimivat Tampereen vastaanottokeskus ja lukuisat yhteisöt sekä aktiiviset kansalaiset. Hankkeen vetovastuussa oli projektitutkija, joka koordinoi monipuolista toimintaa ja piti yhteyttä hankkeen kaikkiin toimijoihin.

Hankkeen kohderymänä olivat Tampereen vastaanottokeskuksessa asuvat yksin tulleet turvapaikanhakijamiehet. Kohderyhmä oli taustoiltaan hyvin heterogeeninen: osa miehistä oli positiivisia, aktiivisia ja jo paikkakunnalta uusia ystäviä hankkineita, osa taas oli aiempien kokemustensa stressaamia ja siten hyvin

ahdistuneita ja passiivisia. Keskeistä hankkeessa olikin pystyä tuottamaan sisältöjä kaikille monimuotoisen ryhmän jäsenille.

Hankkeen tavoitteet olivat kunnianhimoiset. Tarkoituksena oli lisätä museo-kokoelmien saavutettavuutta suhteessa kuntalaiseen ja yhteisöihin, luoda osallistavaa ja innovatiivista museotyötä, toimia välittäjänä ja osallistajana kaupungin ja kuntalaisten välillä, lisätä kulttuuriperinnön yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja merkittävyyttä, toimia museona mukana muuttuvassa ajassa ja paikassa sekä luoda kohtaamisia ja vuorovaikutteisuutta.

Miten näitä lukuisia tavoitteita lähdettiin konkreettisesti tavoittelemaan? Yksi suosituimmista toimintamuodoista oli valo- ja videokuvaus, joten museot lähtivät yhdessä turvapaikanhakijoiden kans-

sa dokumentoimaan heidän elämäänsä ja arkeaan. Turvapaikanhakijoiden joukosta nousi esiin innokas kuvaajaryhmä, joka tuotti tuhansia valokuvia ja lukuisia tunteja videomateriaalia. Aineisto on kokonaisuudessaan tallennettu museon kokoelmiin. Valokuvia jaettiin innokkaasti sosiaalisessa mediassa ja niistä tuotettiin myös valokuvanäyttelyitä, joista suurin ponnistus oli kiertonäyttely ”Paperista kiinni - not just a piece of paper”. Turvapaikanhakijoiden itsensä tuottama, omasta arjestaan ja ajatuksistaan kertova

valokuvanäyttely oli esillä Museokeskus Vapriikissa kesällä 2017, jonka jälkeen se on ollut esillä lukuisissa muissa paikoissa.

Toinen tärkeä hankkeen toimintamuoto olivat museo- ja näyttelyvierailut pirkanmaalaisiin museoihin. Kaikkiaan vierailuja toteutettiin yhteensä 20 kappaletta. Vierailujen merkitys oli vahvasti sosiaalinen, mutta samalla ne tarjosivat mahdollisuuden oppia uutta näyttelyihin liittyneistä aiheista ja sisällöistä. Yhteistyötä näyttelyvierailuihin liittyen tehtiin lukuisten pirkanmaalaisten yhdistysten ja

yhteisöjen kanssa. Joihinkin näyttelyvierailuihin liitettiin myös työpajatoimintaa, kuten valokuvausta lähimetsissä tai postikorttien lähettämistä maailmalle.

Erilaiset retket, talkoot ja muut vierailut olivat oma keskeinen toimintamuotonsa. Turvapaikanhakijat pääsivät muun muassa tutustumaan pirkanmaalaiseen luontoon ja tekemään luontotalkoita yhdessä Tampereen kaupungin ympäristöluotsien, Luonnontieteellisen museon henkilökunnan ja Luontoliiton kanssa. Hatanpään lukion kutsumana turvapai-

kanhakijat vierailivat lukiossa kertomassa elämästään ja vaiheistaan koulun oppilaille. Yksi hankkeen keskeisiä saavutuksia oli toimia yhdistävänä tekijänä turvapaikanhakijoiden, vastaanottokeskuksen ja muiden toimijoiden välillä.

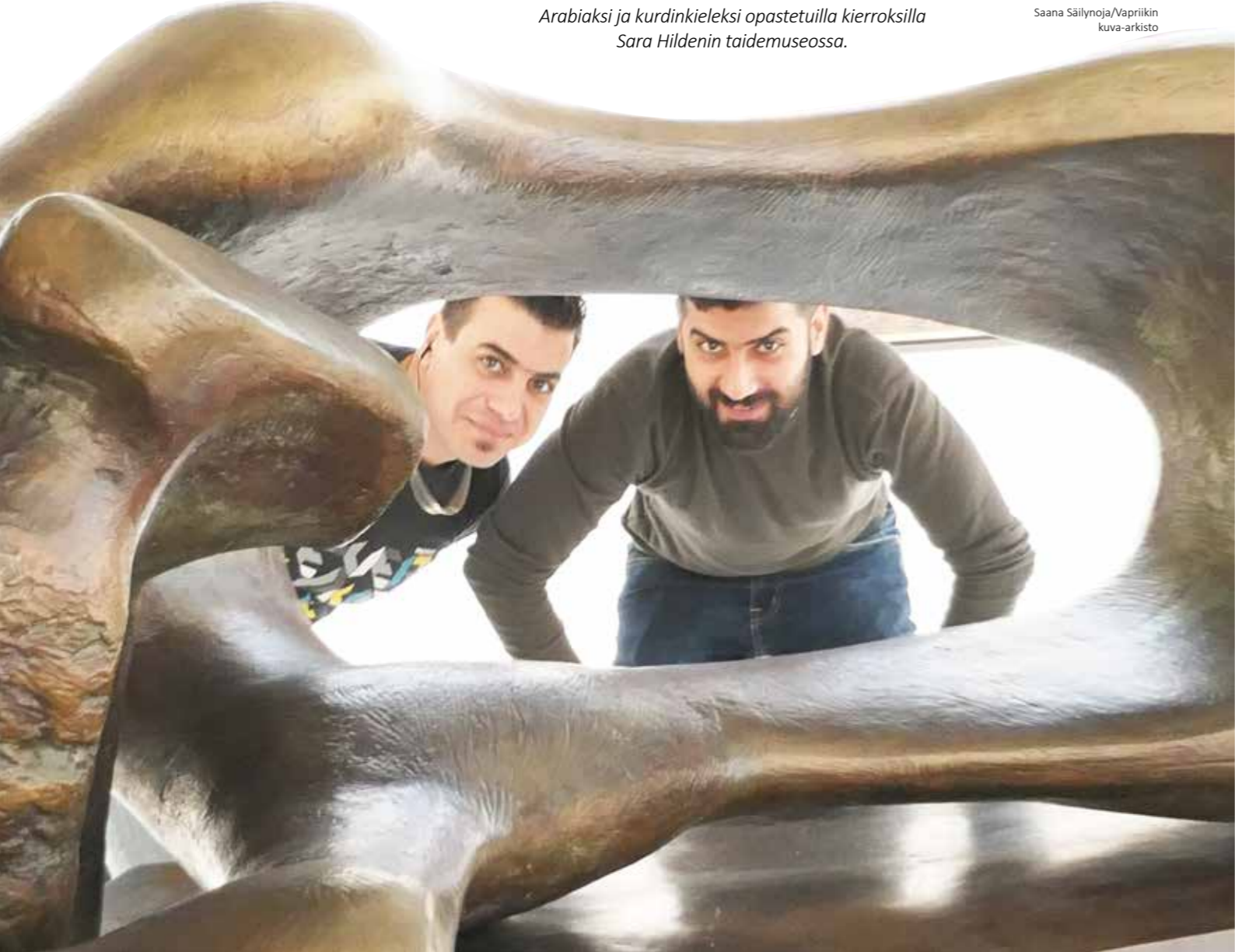
Hankkeen puitteissa järjestettiin myös koulutusta yhteistyössä Helinä Rautavaaran museon kanssa. Turvapaikkana museo-koulutuksessa keskusteltiin erilaisista toimintatavoista ja kokemuksista, joita museoille ja aihepiiriin parissa työskenteleille oli vuosien aikana kertynyt.

Vuoden 2017 lopussa päättynyt hanke oli monipuolinen, haastava ja välillä suorastaan hengästyttävä. Hankkeen päättyessä kaikki osapuolet jakoivat yhteisen näkemyksen: hanke oli todella onnistunut. Turvapaikanhakijat kokivat erityisen tärkeäksi sen, että he tulivat nähdyiksi ja kuulluiksi. Osallistava toiminta antoi heille toivoa. Valo- ja videokuvaajille toiminta antoi tunteen siitä, että he oppivat uutta ja tunteen siitä, että he ovat hyödyllisiä toimijoita osana yhteiskuntaa. Myös se, että hankkeessa oli alusta loppuun sama koordinoiva työntekijä, oli kohderyhmälle tärkeää. Merkittävä tekijä oli myös museo neutraalina toimijana: taustalla ei ollut mitään ohjailevaa poliittista tai uskonnollista agendaa.

Museoille hanke tuotti lukuisia uusia oppeja ja elämyksiä. Osallistamisen kautta museon kokoelmat karttuivat ajankohtaisella materiaalilla, jonka yhteisö itse on tuottanut. Museot tavoittivat uuden asiakasryhmän ja tutustuivat turvapaikanhakijoihin asiakkaina ja työntekijöinä. Lisäksi museot saivat uusia kumppaneita ja yhteistyöverkostoja tuleviin hankkeisiin ja toimintoihin. Hankkeen oppeja on mahdollista jakaa myös muille museoille, mikä on valtakunnallisen museotyön kehittämisen kannalta erittäin tärkeää.

Arabiaksi ja kurdinkieleksi opastetuilla kierroksilla Sara Hildenin taidemuseossa.

Saana Säilynoja/Vapriikin kuva-arkisto

Ympäristöhoitotalkoot ja kalastusta Pohtiolammella.

Ympäristöluotsien ja turvapaikanhakijoiden retki Siikanevan suolle.

Haider Jirani/Vapriikin kuva-arkisto

Ahmed Ali/Vapriikin kuva-arkisto

Rahoituskuvioita ja yhteistyötä Valkeakoskella: Erään arkeologisen tutkimuksen toteutus

Ulla Moilanen

Kirjoittaja on hautauksista väitöskirjaa tekevä arkeologian tohtorikoulutettava Turun yliopistossa. Hän on myös tehnyt runsaasti tutkimuksia Pirkanmaan maakuntamuseon kenttäarkeologina, mm. Haukilassa.

Arkeologisten kaivausten kustannukset kohoavat helposti suuriksi varsinkin kohteella, josta on odotettavissa konservointia vaativaa metalliesineistöä. Tällaisia ovat erityisesti rautakaudelle, keskiajalle ja historialliselle ajalle ajoittuvat kohteet. Yhden pienenkin esineen konservointikulut voivat kohota yli tuhanteen euroon – suurempien esineiden kohdalla puhutaan useista tuhansista. Lisäksi kaikilla kaivauksilla rahaa kuluu runsaasti erilaisiin luonnontieteellisiin analyysihin. Analyysit ovat välttämättömiä, sillä ne tuottavat kaivauskohteesta sellaista tietoa, jota pelkän esineistön avulla ei voi saada selville. Kalmistokohteella analyysit voivat kertoa esimerkiksi haudattujen vainajien lukumäärästä, iästä ja sukupuolesta sekä hautauksen toteutustavoista ja tarkasta ajankohdasta. Mistä rahat kaivauksen toteuttamiseen voidaan hankkia?

Arkeologisia kaivauksia tehdään Suomessa lähinnä niin sanottuina pelastuskaivauksina sekä tutkimuskaivauksina. Pelastuskaivauksessa muinaisjäännöstä uhkaa tuhoutuminen jonkin maankäyttöhankkeen, kuten rakennusprojektin,

yhteydessä. Muinaismuistolain mukaan rakennuttajan on tällaisessa tapauksessa kustannettava arkeologinen tutkimus hankkeen uhkaamassa kohdassa. Kuitenkin pienissä, yksityisissä, maankäyttöhankkeissa Museoviraston koekaivausryhmä vastaa tutkimuk-

sista valtion kustannuksella. Tutkimuskaivauksissa tutkittavana sen sijaan on tavallisesti kohde, jota mikään maankäyttöhanke ei uhkaa. Tällaiset kaivaukset rahoitetaan esimerkiksi eri organisaatioiden sekä tutkijoiden henkilökohtaisten apurahojen avulla.

Pirkanmaan maakuntamuseo teki kesällä 2017 arkeologisen tutkimuskaivauksen Valkeakosken Haukilan Koirankiven muinaisjäännöksellä. Tutkimus liittyi edellisyyksynä havaittuun metallinilmaisintöön. Tuolloin Haukilassa oli kuvattu Meneisyyden metsästäjät -televisiosarjaa, ja kuvauksissa alueen pelloilta oli nostettu rautakautiseen hopeakätköön viittaavia kolikoita. Viereiseltä peltosaarekkeelta oli myös tehty havainto mahdollisesta kalmistosta. Kalmistosta oli löytynyt miekka, jota ei kuitenkaan ollut otettu esille kokonaan, vaan se oli peitetty ja jätetty maahan heti löytymisen jälkeen. Pirkanmaan maakuntamuseo ja Museovirasto tekivät paikalla heti löytöjen tekemisen jälkeen arkeologisen tarkastuksen, jossa kohteen todettiin olevan kiinteä muinaisjäännös.

Koska miekan löytyminen oli näytetty

televisiossa ja seudulla on selvästi lisääntynyt kiinnostus metallinetsintään – eivätkä kaikki harrastajat kunnioita kohteiden säilymiseen tähtääviä lakeja ja käytäntöjä – pelättiin miekan olevan mahdollisesti vaarassa joutua ryöstetyksi. Kaivauksessa miekan nostettiin maasta ja samalla sen ympärille avattiin yhdeksän neliön kaivausalue, joka tutkittiin arkeologisin menetelmin. Tutkimuksilla haluttiin saada mahdollisimman paljon lisätietoa miekan löytökontekstista. Paikalla havaittiin runsaslöytöinen polttockenttäkalmisto, jonka hautausrituaaleista erilaiset analyysit antoivat lisätietoa.

Haukilan kaivauksella kenttätöyryjohtajana toiminut Ulla Moilanen sai Suomen Kulttuurirahaston Pirkanmaan rahastolta henkilökohtaisen apurahan, jota voitiin käyttää kaivausaineiston tutkimuksiin ja analyysihin. Samalla apurahalla kustan-

nettiin myös toisen, Valkeakosken Toppolanmäen rautakautisella/varhaiskeskiaikaisella kalmistolla tehdyn, kaivauksen analyysikuluja. Toppolanmäen tutkimus toteutettiin kuitenkin kokonaisuudessaan Ulla Moilasan yksityisenä projektina. Haukilan kaivauksen muista kustannuksista vastasivat Pirkanmaan maakuntamuseo, Hämeen Museoseura sekä kaivauksiin myönteisesti suhtautunut löytöpaikan maanomistaja, jonka kanssa maakuntamuseo solmi erillisen sopimuksen.

Ennen kaivauksia Pirkanmaan maakuntamuseo selvitti Museovirastolta arkeologisten esineiden lainaamiseen liittyviä periaatteita ja kertoi virastolle maakuntamuseon ja maanomistajan suunnitelmasta hakea miekan lainaamista ja näytteille asettamista maanomistajan luokse konservoinnin jälkeen. Museovirasto antoi tuolloin yleisesti tietoja lainahakemusten laatimista koskevista asioista ja totesi, että esineitä voidaan lainata vain määräajaksi. Myös maanomistajan ja maakuntamuseon väliseen projektisopimukseen kirjattiin aikomus miekan sijoittamisesta maanomistajan tilalle kaivausten jälkeen.

Toukokuussa 2018 Museovirasto myönsi luvan asettaa miekka ensin näytteille Vapriikin Birckala 1017 -näyttelyyn ja sen jälkeen määräajaksi maanomistajan luokse Haukilaan. Museonäyttelyssä suuren yleisön on mahdollista tutustua löytöön ja sen tutkimuksiin tarkemmin. Haukilassa siihen puolestaan pääsevät tutustumaan tilan yksityisvieraat. Arkeologisen löydön asettaminen näytteille kaivauspaikan maanomistajan luokse on poikkeuksellista, mutta tässä tapauksessa sen katsottiin toimivan kiitoksena maanomistajan poikkeuksellisen aktiivisesta ja esimerkillisestä osuudesta löydön arkeologisiin tutkimuksiin. Lainan voi myös yleises-

Haukilan kalmisto, miekka in situ, ylhäältä idästä.

Ulla Moilanen/Vapriikin kuva-arkisto

Mikko Hietala, Joni Sipiläinen, Jasse Tiilikkala ja Kreetta Lesell nostamassa miekkaa.

Ulla Moilanen/Vapriikin kuva-arkisto

ti nähdä edistävän kansalaisten myönteistä suhtautumista arkeologisiin tutkimuksiin ja tutkimuskustannusten jakamiseen.

Esinelainaan liittyy aina erilaisia huomioita otettavia seikkoja, joten aivan yksinkertaisesta asiasta siinä ei ole kyse. Esine tulee vakuuttaa ja säilytyksen on tapahduttava riittävän turvallisessa tilassa. Lisäksi esineen säilytysolosuhteiden (ilmankosteuden ja lämpötilan) tulee vastata Kansallismuseon konservattoreiden kyseiselle esineelle laatimaa ohjeistusta. Näitä olosuhteita maakuntamuseo seuraa säännöllisesti myös Haukilassa.

Yhteistyötä tehtiin Haukilassa myös kaivauksen kenttätöiden käytännön toteutuksessa. Osa miekan löytäneestä yhdistyksestä (Kanta-Hämeen menneisyyden etsijät ry) osallistui kaivaustyöhön ja osateki alueella signaalikartoitusta, jolla saa-

tiin lisätietoa mahdollisista esinekeskittyistä ja kalmiston laajuudesta. Esineen löytäjien ottaminen mukaan tutkimuksiin antoi metallinetsinharrastajille mahdollisuuden nähdä, kuinka tieteellinen tutkimustyö jatkuu esineen löytämisen jälkeen ja miten arkeologinen kaivaus tuotti lisätietoa löydöstä. Kaivaustyövoimana toimivat muutamien päivien ajan myös Helsingin yliopiston syventävän kenttätökurssin oppilaat, jotka muutoin osallistuivat osana opintojaan Pirkkalan Tursiannotkon rautakautisen asuinpaikan kaivaukselle. Haukila tarjosi opiskelijoille hyvän mahdollisuuden päästä kokeilemaan myös kalmiston kaivamista sekä harjoittelemaan mittauksia ja muita kaivaustaitoja toisenlaisessa ympäristössä.

Haukilan vuoden 2017 kaivaus ja tutkimus järjestyi siis yhteistyössä useiden

eri tahojen kanssa. Tutkimuksista on lähiaikoina ilmestymässä sekä tieteellisiä että populaarimpia artikkeleita. Tästä on kiittäminen juuri rahoittajia, sillä arkeologinen kaivaus, analyysit ja esineiden konservointi mahdollistivat runsaan uuden tutkimustiedon tuottamisen. Haukilan tutkimuksissa on silti vasta raapaistu pintaa. Kyseessä on ilmeisesti erittäin laaja ja runsaslöytöinen kalmisto ja asuinpaikka-alue, jonka alustavat tutkimustulokset ovat jo herättäneet kansainvälistä mielenkiintoa. Tulevat tutkimukset paikalla ovat erittäin perusteltuja, sillä niiden avulla voidaan saada aivan uutta tietoa Vanajaveden ympäristön muinaisista asukkaista, elinympäristöistä ja yhteyksistä sekä yleisesti Hämeen merkityksestä rautakauden ja keskiajan Euroopassa.

Hevosten uudelleen hautaaminen Pispalassa vuonna 1896

Ulla Moilanen

Kirjoittaja on hautauksista väitöskirjaa tekevä arkeologian tohtorikoulutettava Turun yliopistossa. Hän on myös tehnyt Pirkanmaan maakuntamuseolle arkeologisen inventoinnin ja arkistoseelvityksen Pispalan Punaisesta tukkitiestä.

Sanomalehti Tampereen Uutiset kirjoitti huhtikuussa 1896 tapauksesta, jossa Tampereen Pispalanharjulle haudattuja hevosia siirrettiin hygieniasyistä toiseen hautapaikkaan. Siirtoon suhtauduttiin melko närkästyneesti ja koko tapausta luonnehdittiin lähinnä liialliseksi virkainnoksi.

wainajista olevan”, kirjoitti lehti. Läänin kuvernööri määräsi kuitenkin, että hevosenraadot piti välittömästi siirtää.

Lehden mukaan ”wainajain hauta pengottiin auki” ja pehmytkudosten huomattiin jo osittain hajooneen. Tämä on kiinnostava havainto, sillä maatumien oli tapahtunut nopeasti, vain muutamien talvikuukauden aikana. Seuraavaksi haudan sisältämät luut siirrettiin uuteen hautapaikkaan. Operaatiota sekä ihmeteltiin että kritisoitiin: ”Mitä järkeä tässä toimenpiteessä oli, sitä on näin syrjästä katsojan vaikea käsittää. Kaikki moska jäi näet entiseen hautaan kumminkin jällelle, sillä sitä oli mahdo-

ton siirtää, kun oli jo niin mädäntynyt ja maahan imeytynyt.”

Lehtijutussa pohdittiin myös sitä, ettei uusi hautapaikka ollut ympäristölle yhtään sen turvallisempi kuin vanhaan, ja lisäksi luiden siirron itsensä annettiin ymmärtää olevan epähygienistä. Jutun lopussa pelättiin myös, että hevosten luut voitaisiin siirtää vielä kolmanteen paikkaan, kun huomattaisiin uuden hautapaikan olevan entisen lailla terveysriski: ”Waan sen tiesi, jähka asianomaiset wirastot tämän seikan saawat tietoonsa, nuo onnettomat luut, joilla ei omistajainsa elämänpäivinä näkään liene ollut paljon lepoaikkaa,

Tampereen Tahmelaan herra Grönqvistin vuokraamalle maalle oli lehden mukaan edellisyksynä ”kuopattu hewoskaakkiwainajia”. Tampereen eläinsuojeluyhdistys oli ostanut yhteensä kolmisenkymmentä kappaletta ”hewosluuskaa, jotka ensin toimitettiin pois päiwiltä” ja sen jälkeen haudattiin huolellisesti syvään hautaan, johon laitettiin myös kalkkia paikan desinfioimiseksi. Kalkilla ja syvällä haudalla haluttiin varmistaa, ettei raadoista leviäisi mädäntymisaineita, jotka saattaisivat veden mukana päästä saastuttamaan ympäristöä. ”Tawallisen ihmisjärjen käsityksen mukaan ei siis mitään terweydelle waarallista olisi luullut lepoon päässeistä

Lehtijuttu Tampereen Uutisissa huhtikuussa 1896.

wielä siirretään kolmanteen paikkaan. Harwain kaksi kolmannelta, on tapana sanoa ja se woi toteutua tässäkin.”

Missä kymmenien hevosten uusi hautapaikka sitten sijaitsi? Lehden mukaan hevosten luut ”siirrettiin uuteen hautaan uuden ja vanhan tukkitien välillä Pispalassa”. Uusi hautapaikka oli lehden mukaan myös ”mutaisessa suossa, josta wesi waluu Pyhäjärween.” Uusi ja van-

ha tukkitie viittaavat Pispalan harjun yli kulkeneisiin tukinsiirtolaitteisiin, joilla Poriin sahoille kuljetettavat puut voitiin siirtää harjun yli Näsijärvestä Pyhäjärveen. Tukkitiet rakennettiin 1800-luvun loppupuoliskolla ja purettiin 1930-luvulla, mutta niiden linjat tunnetaan tarkasti. Läntisempi, ns. ”Punainen tukkitie”, laski Pyhäjärveen kohdassa, jonka nimi nykyisillä peruskartoilla on Hautalaakso.

Nimellä ei kuitenkaan ole hevosten tai muidenkaan hautojen kanssa tekemistä, sillä se juontaa juurensa vuonna 1598 tapahtuneeseen maanvieremään, jossa suuri kappale peltoa romahti Pyhäjärveen. Paikalle jäänyttä kuoppaa ryhdyttiin kutsumaan hautalaaksoksi.

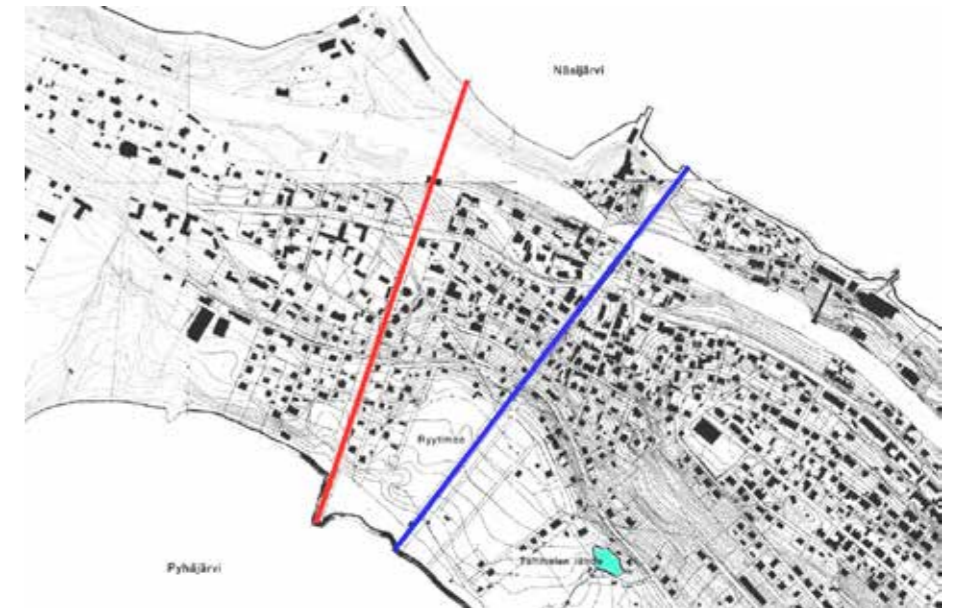
Sanomalehtilähteen mukaan hevosten luut haudattiin siis tukkitien väliin jäävälle soiselle alueelle, Pyhäjärven

puolelle. Maaperäkarttojen mukaan Tahmelan lähteen länsipuolella sijaitseva niin sanottu ryytimaan alue on harjun ainoa kosteampi, saraturveta kasvava, alue. Aivan Tahmelan lähteen lähelle hautaa tuskin olisi muutenkaan tehty, sillä lähteestä haettiin vielä myöhään juomavettä. Pitäisin todennäköisenä, että hevosten luut haudattiin jonkin nykyisen ryytimaan länsiosan

alueelle, joka vielä tuolloin sijaitsi tukkitien välissä. Ryytimaa on ollut pispalalaisten kasvima-alueena 1900-luvun puolivälistä lähtien. Luille kaivettu hauta on kuitenkin varmasti pienialainen ja sen löytäminen alueelta olisi luultavasti vaikeaa siitäkin huolimatta, että alue on edelleen pääosin rakentamatonta.

Lähteet:

GTK, maaperäkartta
Pispalan maisema. Maisemaselvitys 2005. Tampereen kaupunki, kaavoitusyksikkö. Tampereen Uutiset no 65 (25.4.1896) Voionmaa, V. 1907-10. Tampereen historia III: Tampereen historia viime vuosikymmeninä (1856–1905), Tampere.

Ahoniuksen kartta Pispalasta vuodelta 1930. Karttaan on merkitty värillisillä viivoilla harjun yli kulkeneet tukkitiet sekä Tahmelan lähteen ja ns. ryytimaan sijainti. Kuva: Pispalan maisema, s. 26, lisäykset: Ulla Moilanen.

Hevosmies Pispalassa 1970-luvulla.

Juhani Riekkola/Vapriikin kuva-arkisto

ITE

Pirkanmaalla

Minna Haveri

Kirjoittaja on taiteen tutkija (TaT) ja taidekasvattaja, joka on toiminut koordinaattorina Maaseudun Sivistysliiton ITE Pirkanmaalla -hankkeessa.

Kun puhutaan kansantaiteesta, syntyy helposti käsitys, että kyseessä on kulttuurin muoto, joka on ikään kuin itsestään kansan parissa syntyneitä ja vain odottaa löytäjänsä. Kansantaiteessa on kuitenkin kysymys rajauksista, joiden mukaisesti löydetään sitä, mitä etsitään. Viime vuosituhaten lopusta alkaen suomalaisella taide- ja kulttuurikentällä itseoppineiden aikalaiskansantaidetta on ”etsintäkuulutettu”, nykykansantaiteilijoita on ”ilmiannettu” ja ”jäljitetty”. Löydetty taide-muoto on nimetty ITE-taiteeksi.

Maaseudun Sivistysliiton työ ”itse tehty elämän” eli ITE-taiteen parissa alkoi parikymmentä vuotta sitten hankkeena, mutta käytännössä se on jatkunut aktiivisena ja keskeytymättömänä hankkeiden sarjana sekä kansainvälisenä näyttelytoimintana. Tänä aikana ITE-taiteen etsintä on ulottunut pienimmistä sivukylistä maakuntakeskuksiin ja yli puolet Suomesta on käyty läpi. Perusteellisuudessaan kansanluovuuden kartoitus on kansainvälisestäkin ainutlaatuisuuden. Itseoppineista taiteentekijöistä on saatu lähes 2000 vihjettä ja satoja heistä on nostettu esille näyttelyissä ja julkaisuissa.

Vuosina 2016–2018 on vuorossa ITE Pirkanmaalla -hanke, jossa etsitään ja esitellään alueen ITE-taiteilijoita. Siirtyessään maaseutumaisemista punatiilien piippujen varjoon ITE-taide on alkanut

Juha Pesosen Uni-uni-Universumi niminen runo- ja maalausinstallaatio Työväenmuseo Werstaan kesän 2018 ITE teossa -näyttelyssä.

Minna Haveri

Maria Mattila on luonut Werstaan ITE teossa -näyttelyyn Maravaruus -nimisen elävän työhuoneinstallaation.

Kimmo Kosonen

saada uusia, urbaaneja sävyjä. Kaupunkikesannoilta on löytynyt myös ITE-taiteen kaupunkilaisserkku eli graffitikulttuuri, joka ei sulaudu kansantaiteeseen, mutta sivuaa sitä. Pirkanmaalainen ITE-taide on taas kerran haastanut ITE-toimijat miettimään ITE-taiteen rajoja ja määrittämiä; mikä kuuluu ITE-taiteen piiriin ja mikä jää sen sukulaisilmioiksi.

ITE Pirkanmaalla -hankkeen toimijoille on tehty noin 150 ilmiantoja potentiaalisista ITE-taiteilijoista. Hankkeen kolme kyläkartoittajaa ja koordinaattori ovat käyneet tapaamassa kymmeniä heistä. Tehtyjen haastattelujen ja kuvadokumenttioiden pohjalta 51 pirkanmaalaista itseoppinutta taiteen tekijää on esitelty ITE-taiteilijoina julkaisuissa. Hankkeessa on tuotettu myös kaksi museonäyttelyä, joiden kuraattoriparina on toiminut

hankekoordinaattori Minna Haveri ja ITE-museon amanuenssi Elina Vuorimies yhteistyössä museohenkilökunnan kanssa. Kokkolassa toimiva ITE-museo on K. H. Renlundin ja Maaseudun Sivistysliiton yhteistyössä hallinnoima kokonaisuus, jonka näyttelytoiminnan pohjan muodostaa MSL:n laaja ITE-taiteen kokoelma.

Ensimmäinen ITE Pirkanmaalla -hankkeeseen liittyvistä näyttelyistä oli Miälen tilat – ITE-taidetta ja hengenheimolaisia -näyttely Tampereen taidemuseossa syksyllä 2017. Kuraattoriparin yhteistyössä näyttelypäällikkö Tapani Pennasen kanssa kokoamassa Miälen tilat-näyttelyssä esitettiin rinnan Pirkanmaan ITE-taiteilijoita ja taidekoulutuksen saaneita nykytaiteilijoita ja pohdittiin, mikä on ITE-taiteen kasvualusta; löytyykö se kansankulttuurista ja kätevydestä vai yksilöllisistä mielen

syvyyksistä. Entä mikä erottaa ja yhdistää ITE-taiteilijoita ja ammattilaiskollegoita?

Kesän 2018 näyttely Työväenmuseo Werstaalla puolestaan esittää alueen ITE-taiteilijat nimensä mukaisesti ITE teossa. Näyttelypäällikkö Ulla Jaskarin kanssa yhteistyössä luodussa näyttelykokonaisuudessa ITE-taiteilijat ottavat totutusta poiketen aktiivisen roolin kuraattorien rinnalla. Teoskokonaisuuksien ripustus on tehty osittain ITE-taiteilijoiden kanssa yhdessä suunnitellen. Lisäksi näyttelyn kuraattorit ovat tuoneet ITE-taiteen arjen ympäristöistä näyttelyyn työhuoneiden ja pihapiirien näköisiä kokonaisuuksia eli tunnelmia tekemisen keskeltä. Näyttelyn ”uutta ITEä” edustava Maria Mattila on rakentanut näyttelytilaan elävän työhuoneinstallaation, jossa hän kesän ajan työskentelee, mutta jossa myös yleisöllä on lupa tehdä.

Raimo Flink on tehnyt keksimästään niksibetonista viisimetriä korkea mammutin, joka kätkee sisäänsä pienen huvimajan.

Minna Haveri

Perinteitä, kotiseuturakkautta ja yhteistyötä Vilppulassa

Maiju Kurppa ja Mirja Laine

Kirjoittajat ovat Vilppula-Seura r.y:n entinen puheenjohtaja (Maiju Kurppa) ja pitkään seuran sihteerinä toiminut jäsen (Mirja Laine).

Vilppula-Seura r.y.

Vanha tarina kertoo: "Arvokkaan oloinen läänin virkamies oli saanut kyytimiehekseen kestikievarin renkipojan. Mutta kiireinen matkustaja ei ollut tyytyväinen kyytimiehen vauhtiin, vaan tiuskaisi ajomiehelle: "Etkö tiedä, että minä olen ensimmäinen mies maaherrasta!" "Mutta minä olen ensimmäinen mies hevosen hännästä," vastasi kyytimies (Kaarina Pollari, Vilppulan Kirja).

Elävä elämänmeno tarvitsee jokaista omalla paikallaan. Niinpä Hämeen läänin maaherra toimi omalla paikallaan, kun hän teki kuntatarkastusta Vilppulassa 1950-luvun lopulla. Tarkastuksen lopuksi hän yllätti kunnansihteerin huomautuksella, että Vilppulaan pitää perustaa kotiseutuyhdistys. Muutaman yrityksen jälkeen Vilppula-Seura aloitti toimintansa vuonna 1963 opettaja, myöhemmin kotiseutuneuvos, Kaarina Pollarin toimiessa sihteerinä ja ideanikkarina.

Kaarina Pollarin aloitteesta kerättiin kuuluisasta Elämänmäen tohtori E.W. Lybeckistä muistitietoa paikkakuntalaisilta. Lybeckille hankittiin muistomerkki Elämänmäen

Parantolan paikalle sekä hautamuistomerkki Vilppulan hautausmaalle. Kaarina Pollarin aloitteesta saatiin myös kesävilppulalaisen säveltäjä Oskar Merikannon muistomerkki Vilppulan Kunnantalon edustalle.

Vuosikymmenten aikana Vilppula-Seura on katsonut velvollisuudekseen asettua puolustamaan paikkakunnan vanhojen rakennusten kulttuurisia arvoja. Näistä mainittakoon Koivuniemi ja Kuutola. Elämänmäellä toimineen Lybeckin Parantolan kansallisromanttinen puuliiteri oli joutua polttopuiksi, mutta seuran aloitteesta kunta osti rakennuksen, ja se siirrettiin 1976 Vilppulan Koivuniemeen.

Näyttelyiden antia tukee kesäkuussa 2018 ilmestynyt ITE teossa-julkaisu, joka on paitsi Pirkanmaan alueen ITE-taiteen esittely myös 11. ITE-taiteen vuosikirja Maahengen kustantamassa kirjasarjassa.

ITE-taiteen näyttelyiden vahvuudeksi on sanottu, että ne tarjoavat helposti ymmärrettävän ja vastavoiman usein käsitteelliselle ja monitulkinnalliselle nykytaiteelle. ITE-taiteen voi nähdä asenteena, vapaan luomisen oikeutta korostavana leikkimielisyytenä, joka kutsuu myös vastaanottajaa osallistumaan.

ITE-taiteessa käsitellään usein mielipiteitä ja tunteita nostattavia aiheita. Kritiikkiä ei yleensä haluta julistaa kurttuotsaisesti, vaan

katsojien sympatioita tavoitellaan lempeällä huumorilla. ITE-taiteen aiheamaailmassa on myös vahvasti edustettuna hallitusvallan ja tavallisen veronmaksajan ristiriita – aihe, joka kuuluu myös suomalaisten poliittisten pilapiirrosten historiallisiin teemoihin. Tämä eroaa korkeataiteen yhteiskunnallisesta realismista, joka pyytää myötätuntoa taiteilijan kuvaamille kovaosaisille, joihin taiteilija ei yleensä itse koe kuuluvansa.

Myös aineellinen puute on ITE-taiteessa käännetty vahvuudeksi, sillä se pakottaa luovuuteen ja oivaltamiseen. Moni ITE-taiteilija painottaa, että on kunnia ja taito luoda halvasta tai arvottomasta oman luovuuden avulla arvokasta. ITE-taiteelle

tyypillinen romunjalostus perustuu oivaltavaan ideaan ja tekijänsä kätevytyteen.

ITE-taiteessa tekijöiden taidemaailman ulkopuolisuus on antanut toimijoille vapaat kädet voimakkaiden, taiteellisten tulkintojen tekemiseen. ITE-näyttelyt muistuttavat taideinstallaatiota ja kokonaistaideteoksia kansantaiteen katselmusten sijaan. Taidemaailmaan tuotuna ITE-taiteen kollektiivisuus korostuu ja tekijäksi nousee luova kansa, ei niinkään yksittäinen taiteilija. Vastapainona tälle ITE-näyttelytekstit ja oheisinformaatio rummuttavat itse tehdyn elämän yksilöllisiä kohtaloita ja luovia omantiensä kulkijoita.

Koivuniemen päärakennus 2016. Järven puoleinen eteläjulkisivu.

Tarja Antikainen

Koivuniemi

Vilppulan Koivuniemi sijaitsee Vilppulankosken yläjuoksulla. Alueella on nykyisin kaksi vanhaa rakennusta ja olutkellarin rauniot. Pirkanmaan maakuntakaava 2040 luokittelee Koivuniemen alueen maakunnallisesti arvokkaaksi, rakennetuksi ympäristöksi.

Koivuniemessä toimi 1882-1884 olutpanimo, joka paloi. Vuonna 1889 paikan osti Ruoveden tuomiokunnan tuomari Mattias Jaatinen (1834-1907). Hänen jälkeensä Koivuniemeen muutti edellisen tytär Armia Jansson (1873-1971). Vuonna 1919 Armia Jansson vuokrasi päärakennuksen Ruoveden piirilääkäri Väinö Klamille, joka asui ja piti siellä vastaanottoa vuoteen 1947. Armia Jaatinen itse käytti toista rakennusta kesäasuntonaan vuoteen 1969, jolloin hän myi Koivuniemen Vilppulan kunnalle toivoen paikan säilyvän kulttuurikäytössä.

Vuonna 1987 kunta aloitti rakennuksen kunnostuksen kansalaisopiston (nykyinen Autere-opisto) käyttöön.

Kuutola

Vilppulan Asema-aukiolla olevan Soilusen kaupan osti 1900-luvun alussa orivesiläinen Erika Mattila, joka teki taloon laajennuksen arkkitehti Wivi Lönnin piirustusten mukaan ja perusti siihen Kuutolan käsityö-, talous- ja kasvitarihakoulun. Koulu toimi vuosina 1904–1924. Sisällissodan aikana Kuutolaan sijoitettiin upseerien, sotilaiden sekä toimistohenkilökunnan ruokalot sekä upseerien asuntoja. Siellä oli myös intendentti-piirikonttori.

Erika Mattilan jälkeen talon osti Kalle Syrjänen, joka myi sen puolestaan tamperelaiselle rakennusliike Ahdille. Firman tarkoituksena oli purkaa talo ja rakentaa tilalle uusia asuintaloja, mutta lama säästi rakennuksen. Kuntalaisten kovan painostuksen seurauksena Vilppulan kunta

Kuutolan komea kuisti on edelleen maamerkki asemalle tultaessa.

Tarja Antikainen 2017

Perinnerakennusmestari Tapani Koiranen vieraili Kuutolassa marraskuussa 2017.

Tarja Antikainen

osti Kuutolan rakennusliikkeeltä 1990 ja paikalliset yhdistykset saivat sinne tiloja. Jo vuodesta 1973 lähtien Kuutolassa oli toiminut Kotiteollisuuden neuvonta-asema (nyk. Taitokeskus Mänttä), joka joutui muuttamaan vuonna 2010 talon huonon kunnan takia. Kaikki yhdistykset irtisanoitiin ja Kuutola jäi tyhjilleen.

Suomen Sisällissotamuseoyhdistys ry

Vuoden 2009 alusta Mänttä liittyi Vilppulaan, ja perustettiin Mänttä-Vilppulan kaupunki. Seuraavana vuonna alueelle perustettiin uusi yhdistys, Suomen Sisällissotamuseoyhdistys (jatkossa SSMY), jonka perustajajäsenet olivat kiinnostuneita vuoden 1918 tapahtumista. Yhdistyksen tarkoituksena oli saada Vilppulan Koivuniemeen sisällissotaa esittelevä museo. Vuoden 1918 tapahtumien aikaan Koivuniemi oli sotatoimialueella ja siellä toimi valkoisen armeijan sairaala. Vilppulasta tuli koko sodan kannalta hyvin keskeinen paikkakunta. Ajatus oli, että aitoon, alkuperäiseen ympäristöön rakennettuna museo antaisi jälkipolville vuoden 1918 tapahtumista konkreettisen kuvan.

Vuonna 2011 alkoi hanke, jonka tarkoituksena oli tehdä esiselvitys mahdollisista museovaihtoehtoista. Hankkeen vetäjäksi saatiin tutkija Tarja Antikainen, joka aloitti yhteistyön Vilppula-Seuran kanssa. Hänen ehdotuksestaan SSMY:n hallitukseen varattiin yksi paikka Vilppula-Seuran edustajalle.

Historialliset rakennukset myytiin Kuutola myynnissä

Vuonna 2011 kaupunki laittoi Kuutolan kiinteistön myyntiin ja marraskuussa kaupunginhallitus päätti myydä kiinteistön sastamalalaiselle yrittäjälle 5 300 eurolla paikkakuntalaisten vastustuksesta huo-

Maiju Kurppa

Kuutola ry:n ensimmäiset talkoot joulukuussa 2017.

limatta. Vilppula-Seura teki 7.12.2011 kaupungin myyntipäätökseen oikaisu-pyyntön, mutta tuloksetta. Seura jätti Kuutolasta myös oman ostotarjouksensa. Seura ja SSMY pysyivät kaupunginhallitusta siirtämään myyntipäätöstä, koska museoselvitys oli vielä kesken. Lopulta kaupat kuitenkin tehtiin 20.3.2013.

Alkuvuodesta 2014 Vilppula-Seura lähetti sekä kaupunginhallitukselle että rakennustarkastajalle kyselyn, mihin toimenpiteisiin kaupunki aikoo ryhtyä, koska Kuutolan historiallisia kaakeliuuneja on purettu ja laitettu myyntiin. Kaupunki ei puuttunut asiaan, vaikka kaupakirjaan sisältyi lausuma: ”Rakennusta eikä sen sisällä olevia uuneja ei saa purkaa. Rakennus tullaan suojelemaan asemakaavalla.” Koska asemakaava oli vasta suunnitteilla, seura teki ELY-keskukselle esityksen Kuutolaa koskevasta vaarantamiskiellostä, jota ei hyväksytty.

Helmikuussa 2014 tuli ELY-keskuksen päätös seuran tekemään rakennus-suojelupäätökseen. Sen mukaan kohde on suojeltava asemakaavalla. Kulttuuri-historiallinen Kuutola jäi uusien omistajien vastuulle.

Koivuniemi myynnissä

Mänttä-Vilppulan kaupunki laittoi Koivuniemen myyntiin toukokuussa 2013. Kesällä Vilppula-Seura, SSMY ja Koivuniemessä toimivat Autere-opiston yhdistykset järjestivät avoimen keskustelutilaisuuden Koivuniemen kohtalosta. Kansalaisadressi keräsi yli 1800 nimeä. Saman vuoden lokakuussa seura ja SSMY tekivät kaupungille kaavamuuosesityksen, jotta Koivuniemen arvot voitaisiin turvata, mutta kaupunki ei ollut tähän halukas. Yhdistykset tekivät tammikuussa 2014 rakennus-suojeluesityksen ELY-keskukselle. Vuonna 2015 ELY-keskus määritteli suojelun tehtäväksi kaavamuuoksella. Kiinteistö ei mennyt kaupaksi ja Koivuniemi jatkoivat Autere-opiston tyyssijana.

Hämmästykseseen paikkakuntalaiset saivat keväällä 2017 lukea lehdestä, että kaupunki oli myymässä Koivuniemen talleineen ja tontteineen 100 000 eurolla. Kotiseutuyhdistykset ja Koivuniemen käyttäjät kokoontuivat miettimään kiinteistön pelastamista. Kaupungille jätettiin myös kaksi yksityishenkilöiden tekemää, korkeampaa tarjousta, mutta niitä ei hyväksytty. Vilppula-Seura, SSMY ja toinen

tarjouksen jättäneistä yksityishenkilöistä ovat tehneet kaupasta valituksen, joka on edelleen kesken. Koivuniemi odottaa päätöksiä tyhjillään.

Kuutola ulosotossa

Elokuussa 2017 Kuutolaa pakkohuuto-kaupattiin ulosottoviraston toimesta. Vilppula-Seuran ja SSMY:n muutamat jäsenet alkoivat pohtia, voisiko Kuutolan vielä pelastaa. Ensimmäinen huutokauppa ei tuottanut tulosta, mutta ryhmä sai vielä tilaisuuden uuteen yritykseen. Tässä vaiheessa sekä SSMY että Vilppula-Seura lähtivät tukemaan hanketta rahallisesti. Ryhmä voitti kaupan 8.10.2017 ja perusti yhdistyksen, jonka nimeksi tuli Kuutola ry.

Keväällä 2018 Kuutola on täynnä kahdeksan purettuun kaakeliuunin tiiliä ja valtava määrä muuta romua. Tyhjennys on aloitettu ja Kuutola ry on toiveikas Kuutolan tulevaisuuden suhteen.

Vilppulan Vaihe 1918 -näyttely

100 vuoden takaisten tapahtumien muistoksi on Sisällissotamuseoyhdistys yhdessä Vilppula-Seuran kanssa koonnut näyttelyn Vilppulan Vaiheen tapahtumista. Koska Kuutola ei vielä ole näyttelykunnossa, näyttely on esillä entisessä Puolustusvoimien Varikon rakennuksessa, Vilppulan Vintissä, lähellä Vilppulan kirkkoa. Näyttely avautui 26.5.2018, jolloin Vilppulan Silloilla oli myös Sovinnon juhla. Näyttely jatkuu vuoden vaihteeseen saakka.

Vilppula-Seura ideoi jo 2000-luvun alkuvuosina historiareittiä ”Wanha Vilppula”, mutta suunnitelma ei edennyt. Pari vuotta sitten valmistui SSMY:n ja kaupungin kehitysyhtiön kanssa sekä Vilppula-Seuran yhdessä suunnittelema reitti, joka sisältää nykyisin 13 kohdetta. Sisällissodan osalta reitti liittyy Vilppulan Vaihe 1918-näyttelyn autenttisiin paikkoihin.

Muistomerkkien jäljillä

Anu Salmela

Kirjoittaja on maakuntamuseotutkija Pirkanmaan maakuntamuseossa

Esine- valokuva- ja kulttuuriympäristötiedon lisäksi Siiri-tietojärjestelmästä löytyy myös tietoa pirkanmaalaisista muistomerkeistä. Parhaiten tietojärjestelmästä löytyy tietoa sotiemme muistomerkeistä ja Tampereella sijaitsevista muistomerkeistä. Jotta muistomerkit säilyvät ja voivat jatkossakin kertoa tapahtumista tai henkilöistä joiden muistoksi ne on pystytetty, tulee niitä myös hoitaa ja pitää kunnossa.

Toisen maailmansodan muistomerkkien inventointi

Muistomerkkejä on tallennettu Siiri-tietojärjestelmään Pirkanmaan maakuntamuseossa erilaisten tallennusprojektien yhteydessä. Työ alkoi vuonna 2012 Pirkanmaan toiseen maailmansotaan liittyvien muistomerkkien inventoinnilla. Inventointiprojekti sai alkunsa toukokuussa 2011 Aamulehden aloitteesta. Tällöin tuli jatkosodan syttymisestä kuluneeksi 70 vuotta, minkä vuoksi Aamulehti halusi julkaista listan Pirkanmaalla sijaitsevista jatkosodan

Janne Rantanen/Vapriikin kuva-arkisto.

Sotalasten muistomerkki Tampereen rautatieasemalla.

Janne Rantanen/Vapriikin kuva-arkisto.

Hämeenkyrössä on palvelukoti Honkalan pihapiirissä Talvisotaan lähdön muistokivi.

muistomerkeistä. Koska maakuntamuseola ei vielä ollut tarvittavaa rekisteriä, ryhdyttiin kulttuuriympäristöyksikössä keräämään tietoa muistomerkeistä Pirkanmaan sotaveteraanijärjestyksiltä. Näin kerätty lista ei ollut kaiken kattava, joten muistomerkkien kartoittamista päätettiin jatkaa toteuttamalla systemaattinen toisen maailmansodan muistomerkkien inventointi Pirkanmaan alueella. Inventointi kohdistettiin toisen maail-

mansodan eli Suomen oloissa aikavälillä 1939-1945 käytyjen talvi-, jatko- ja Lapin sodan aikaisten tapahtumien ja toiminnan paikkojen muistoksi pystytettyihin muistomerkkeihin. Niihin lukeutuvat sotaanlähdön paikoille pystytetyt muistomerkit, puolustusvoimain Pirkanmaalla sijainneitten yksiköitten muistomerkit, sotateollisuuden muistomerkit sekä vapaaehtoisten maanpuolustusjärjestöjen toimipaikoille pystytetyt muistomerkit.

Työläiskorttelin muistomerkki Amurissa. Kuralan Puuvillatehtaankadun puoleisen portin kivipylväät jätettiin kerrostalon pihaan muistoksi menneistä ajoista kun puurakennukset 1970-luvulla purettiin.

Jouko Vuorinen/Vapriikin kuva-arkisto

Jatkoa tallennustyölle

Tämän ensimmäisen inventointiprojektin jälkeen Pirkanmaan maakuntamuseo sai vielä haltuunsa Erkki J. Kivisen inventointimateriaalin mikä käsitti tiedot Tampereella sijainneista sotamuistomerkeistä. Tässä yhteydessä tallennettiin harjoittelijatyönä myös pro patria -tauluja, vuoden 1918 muistomerkkejä ja hautausmailla sijainneita muistomerkkejä sekä täydennettiin aikaisemman inventoinnin yhteydessä saatuja tietoja. Viimeisin vaihe Pirkanmaan maakuntamuseon muistomerkkien tallennustyössä on ollut Tampereen taidemuseon tekemän Tampereen muistolaatat ja muut muistomerkit-sivuston tietojen vienti Siiri-tietojärjestelmään ja muistomerkkien valokuvaaminen. Tämän tallennusprojektin yhteydessä tallennettiin myös muita kuin

Ensimmäiset TV-lähetykset saivat alkunsa Frenckellin tiloissa. Kuva-aihe tulee tuon ajan virityskuvasta.

Jouko Vuorinen/Vapriikin kuva-arkisto

sotahistoriaan liittyviä muistomerkkejä. Tallennettujen muistomerkkien joukossa on henkilöhistoriallisia muistomerkkejä ja erilaisten tapahtumien muistoksi pystytetyjä muistomerkkejä. Tamperelaiset muistomerkit ovatkin jo varsin kattavasti Siirissä. Toki uusia löytöjä ja täysin uusia muistomerkkejä tulee esiin jatkuvasti.

Vuoden 1918 punaistenmuistomerkit

Työväenmuseo Werstas on myös tallentanut muistomerkkejä erityisesti liittyen vuoden 1918 tapahtumiin. Punaisten muistomerkkejä on tallennettu Työväenmuseo Werstaan ylläpitämille Punaisten muistomerkit-sivustolle. Lisäksi sivustolle on koottu tietoja sisällissodan aikana kuolleiden punaisten teloitus- ja hautauspaikoista. Koska teloitus- ja hautauspaikkojen muistaminen on ollut pitkään kiellettyä, monien paikkojen muistaminen on ollut vain muistitiedon varassa. Tietojen keruu ja tallennustyö jatkuu edelleen.

Viime aikoina on noussut esiin ilmiö, jossa vuoden 1918 punaisten puolella kuolleiden vainajien muistomerkkejä halutaan täydentää muistokivillä, joihin on merkitty kyseisten vainajien nimet. Tällaista muistomerkkihanketta suunniteltaessa on hyvä muistaa, että mikäli muistomerkki on myös taideteos, se nauttii tekijänoikeuden suojaa eikä muistomerkkiin voida tehdä muutoksia. Täydellisiä nimilistoja on myös vaikea saada, koska kaikkia haudattuja vainajia ei ole aikanaan tunnistettu. Mahdollinen nimien lisääminen tulee miettiä aina tapauskohtaisesti yhteistyössä seurakunnan ja museoviranomaisten kanssa.

Adoptoi monumentti avuksi muistomerkkien hoitoon?

Muistomerkkejä on monenlaisia. Toiset ovat laattoja kaupunkitalojen seinissä ja

toiset luonnonkiviä. Väliin mahtuu kirjo erilaisia veistettyjä muistomerkkejä. Muistomerkit sijaitsevat mitä erilaisimmissa paikoissa kaupunkien keskustoissa, tehdasalueilla, puistoissa ja metsän siimeksessä. Muistomerkeissä yhdistyvät usein esteettiset, historialliset ja toisinaan myös luonnon arvot. Niiden avulla säilytetään muistoja, jotka muuten voisivat unohtua. Jotta nämä muistot säilyisivät, myös muistomerkkejä tulee hoitaa.

Välillä muistomerkkien hoitoon liittyviä asioita selvitellessä törmää tilanteeseen, että hoitoa kaipaavalle muistomer-

kille ei löydykään omistajaa. Muistomerkkin on aikanaan pystyttänyt taho, joka ei toimi enää aktiivisesti. Kenen vastuulla muistomerkki on silloin? Yhteistyössä eri toimijoiden kanssa tulisi tällöin löytää uusi hoitaja ja omistaja muistomerkille. Uusi hoitaja voi olla esim. jokin muistomerkkin arvoja kannattava yhdistys tai maan omistaja. Myös adoptoi monumentti-toiminta voi tulla kyseeseen muistomerkkien hoidossa, mutta sopimuksen solmimista ennen tulee selvittää muistomerkkin omistus- ja hoitosuhteet. Sopimuksessa on aina mukana myös kohteen maanomistaja.

Heli Haavisto/Vapriikin kuva-arkisto.

Punaisten puolella vuoden 1918 taistelussa kaatuneiden muistomerkki Akaan hautausmaalla on pytyetty vuonna 1956.

